

”AIKA MENNÄ KOTIIN”
Käsikirja Kallinpesän nuorille & ohjaajille

Mia Ranta

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

2016

Hyvinvointipalveluiden osaamisala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Mia Ranta	Vuosi	2016
Ohjaajat	Susanna Helavirta Merja Hjulberg		
Toimeksiantaja	Lastensuojeluyksikkö Kallinpesä		
Työn nimi	"AIKA MENNÄ KOTIIN" Käsikirja Kallinpesän nuorille & ohjaajille.		
Sivu- ja liitesivumäärä	51 + 4		

Toiminnallisen opinnäytetyöni tuotoksena valmistui "AIKA MENNÄ KOTIIN"- käsikirja, jonka tarkoituksena on vahvistaa Lastensuojeluyksikkö Kallinpesään sijoitettujen nuorten itsenäistymistaitoja. Käsikirja toimii itsenäistymissuunnitelman perustana tarjoten työvälineitä johdonmukaiseen kasvatustyöhön. Opinnäytetyö on toteutettu toimeksiantosopimuksena Lastensuojeluyksikkö Kallinpesän tarpeisiin. Tutkimustoiminnan tavoitteena oli selvittää minkälaista tukea ja opastusta nuori tarvitsee sijoituksen loppuvaiheessa, millä tavalla työmenetelmiä tulisi kehittää ja missä vaiheessa systemaattinen työskentely nuoren kanssa tulisi aloittaa.

Käsikirjaan on kerätty näkemyksiä Kallinpesän työyhteisöstä, entisiltä nuorilta, sekä omista kokemuksista, jota on kertynyt työskennellessäni itsenäistyvien nuorten parissa. Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastatteluita, avoimen haastattelun periaatteella. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu nuorten hyvinvointia tukevasta lähdekirjallisuudesta, kuten omaohjaajan sekä arvokasvatuksen merkityksellisyydestä nuoren elämään.

Käsikirjaan on työstetty tutkimuksen aikana esille tulleiden havaintojen perusteella erilaisia työmenetelmiä ja harjoitteita. Kehittämistarpeet liittyivät oma-ohjaaja suhteen syventämiseen, konkreettisten itsenäistymisharjoitteiden lisäämiseen, sekä niiden ajoittamiseen riittävän varhain. Elämänhallintataitojen harjaanuttaminen ja yksilöllisen tuen saaminen sijaishuollon aikana on merkityksellinen tekijä nuoren hyvinvoinnin kannalta. Käsikirjan harjoitteiden tehtävänä on aktivoita nuori osalliseksi omaan itsenäistymisprosessiinsa ja parantaa nuoren valmiuksia pärjätä itsenäistymisensä jälkeen.

Avainsanat Itsenäistymisprosessi, elämänhallinta, arvokasvatus

School of
Name of Degree Programme
Degree

Author	Mia Ranta	Year	2016
Supervisor	Susanna Helavirta Merja Hjulberg		
Commissioned by	Lastensuojeluyksikkö Kallinpesä		
Subject of thesis	Time to go home manual		
Number of pages	51 + 4		

The output of my functional thesis was "time to go home" manual, which is meant to strengthen the independency skills of the youth. The manual is a foundation to the independency plan and provides tools for a consistent educational work. The thesis is commissioned by the child welfare unit. The aim of the study was to find out what kind of support and guidance to the young person needs on the final stage of the care, and how the working methods should be developed and at what stage systematic work with young people should be initiated.

The handbook has collected the views of the working in community Kallinpesä, ex care youth, as well as my own experiences, which have accumulated while working with young people pursuing for an independent life. The data collection method was been with open questions. The theoretical framework consists of the well-being of young people in support of the literature, the importance of ones own counselor, as well as the value relevance of education in young people's lives.

The manual has been worked out during the study in the light of the findings that came a variety of methods and exercises based on the observations during the study have been processed in the manual. Development needs related to deepening ones own counselor relationship, increasing concrete independency exercises, as well as timing those sufficiently early. Practising life management skills and getting individual support during foster care are relevant factors for the welfare of the young person. The purpose of the manual Manual is to activate the young to participate in their own process of gaining independence and improve the capacity of young people to succeed after groving independent.

Key words Process of becoming independent, life management, value education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS	7
3 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	10
3.1 Opinnäytetyöprosessin kuvaus.....	10
3.2 Tutkimusongelma ja aiheen rajausta	11
3.3 Aineistonhankinta.....	12
3.4 Aineiston analysointi	16
3.5 Luotettavuus ja eettisyys	17
4 NUOREN HYVINVOINNIN TUKEMINEN	20
4.1 Jälkihuolto	20
4.2 Omaohjaaja nuoren kasvun tukena	21
4.3 Arvokasvatuksen merkitys.....	24
5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA.....	28
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET.....	32
6.1 Tulosten tulkinta	32
6.2 Työntekijöiden näkemykset.....	32
6.3 Nuorten kokemukset	33
7 "AIKA MENNÄ KOTIIN" KÄSIKIRJA.....	37
7.1 Käsikirjan rakenne ja sisältö.....	37
7.2 Käsikirjan vuosikello	38
7.3 Käsikirjan jatkokehittävyys	42
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	45
LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Nuoren matka kohti aikuisuutta tapahtuu yksilöllisesti. Ei ole olemassa yhtä ainoa selkeää kaavaa, vaan jokainen nuori rakentaa oman itsenäistymisen polkunsä itse. Helsingin Yliopiston aikuistumispolkuja tutkivan tutkijalehtori Sinikka Aapolan mukaan yksi itsenäistymisen merkkipaaluista saavutetaan nuoren muuttaessa omilleen. Yleisesti ottaen suomalaiset tytöt itsenäistyvät keskimäärin 19 vuoden ikäisenä ja pojat 20 vuotiaana. Omaan kotiin muuttamista pidetään itsenäistymisen alkamisena. (Aapola 2014, 68).

Sijoitetulle nuorelle tavallisin itsenäistymisen ajankohta on hänen täytettyään 18 vuotta. Lapsuudenkodista itsenäistyvällä nuorella on usein vanhempien ja lähipiirin tuki, joihin turvautua omaan kotiin muuttamisen jälkeen. Sijaishuoltopaikasta itsenäistyvällä nuorella ei välttämättä ole lähellään turvallisia aikuisia, jotka kykenisivät tarjoamaan nuoren tarvitsemaa tukea. Sijoitetun nuoren elämänhallintataitojen tukemisen pitää olla tavoitteellista sijaishuollon aikana. Tiivis ja johdonmukainen työskentely on tärkeää aloittaa riittävän ajoissa ennen sijaishuollon loppumista, jotta nuori ehtii sisäistää asiat ja kiinnittyä omaan itsenäistymisprosessiinsa. On merkittävää havaita, että ne hetket, kun nuori asuu vielä kotonaan tai sijaishuollon yksikössä ovat viimeisiä hetkiä, kun aikuinen voi vaikuttaa nuoren itsenäistymistaitoihin. Nuoren muuttaessa omilleen hän voi kieltäytyä tarjotusta avusta niin halutessaan, vaikka monet itsenäistymistaidot olisivat kypsymättömiä.

Nuoren hyvinvointi koostuu samanlaisista elementeistä ja he tarvitsevat samoja elämänhallintataitoja riippumatta mistä lähtökohdista itsenäistyminen tapahtuu. Nuoret tarvitsevat apua erilaisissa käytännön taitojen harjaantumisessa, mutta myös muissa mielekkään elämän lähteiden, kuten oman arvomaailman löytämisessä. Arvomaailman löytäminen auttaa identiteetin kehittämisessä antaen elämälle suuntaa ja auttaa valintojen tekemisessä. Nuori rakentaa itse oman arvomaailmansa, mutta on tärkeää että tarjotaan mahdollisuus keskustella niihin liittyvistä asioista aikuisen kanssa.

Opinnäytetyön tuloksena syntynyt "AIKA MENNÄ KOTIIN" käsikirja on tehty Lastensuojeluyksikkö Kallinpesän tarpeisiin. Käsikirja sisältää elämänhallintataitoja parantavia toiminnallisia harjoitteita, jotka tukevat nuoren itsenäistymisprosessia,

sekä helpottavat jälkihuoltopalveluun siirtymistä. Käsikirjasta on pyritty tekemään mahdollisimman monipuolinen kokonaisuus tarjoamaan työvälineitä sijoituksen aikana tapahtuvaan suunnitelmalliseen ja johdonmukaiseen kasvatustyöhön.

Opinnäytetyöni aihetta suunnitellessa oli selvää, että tutkimuskysymys tulee liittyä nuoriin ja itsenäistymisen nivelvaiheeseen. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys painottuu omaohjaajan ja nuoren välisen suhteen merkityksellisyyteen, sekä arvokasvatuksen vaikutuksiin sijoitetun nuoren elämässä. Käsikirjaa varten on kerätty Kallinpesän työntekijöiden kokemustietoa ja haastateltu nuoria, jotka ovat aikanaan itsenäistyneet Kallinpesästä. Haastatellessani näitä nuoria pääsin hyvin käsitykseen siitä, minkälaista tukea he olisivat kaivanneet oman itsenäistymisensä tueksi sijoituksensa aikana.

Aiheenvalinta opinnäytetyöni aiheeksi oli luonteva, koska toimin yksikön jälkihuollostosta vastaavana henkilönä ja koen henkilökohtaisesti tärkeäksi tämän nivelvaiheen, jossa nuori on itsenäistymässä omilleen. Oikein ajoitettu ja yksilökohtaisesti kohdennettu tuki on tärkeää, jotta nuori saa juuri sellaiset tukitoimet, joita hän tarvitsee itsenäistymisensä tueksi.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on luoda "AIKA MENNÄ KOTIIN"-käsikirja Lastensuojeluyksikkö Kallinpesän käyttöön. Käsikirjan tarkoitus on kehittää Kallinpesän toimintatapoja itsenäistymisen nivelvaiheessa olevien nuorten tukemiseksi. Käsikirja toimii Kallinpesän itsenäistymissuunnitelmana, joka aikatauluttaa nuorten kanssa toteutettavaa työskentelyä alkamaan riittävän varhain. Käsikirja selkeyttää Kallinpesän ohjaajien työnkuvaa ja korostaa omaohjaajan merkitystä nuoren elämässä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Lastensuojeluyksikkö Kallinpesä, joka on kodinomainen sijaishuoltopalvelua tarjoava lastensuojeluyksikkö. Yksikkö aloitti toimintansa vuonna 2001 toimien perhekotina vuoteen 2007. Toiminta laajeni ja perhekoti muuttui laitosluvilla toimivaksi lastensuojeluyksiköksi tarjoten sijaishuollon palveluita 7 lapselle/nuorelle. Yksikkö tarjoaa vakituisesti asuvien lasten lisäksi viikonloppuisin ja loma-aikoina leiritoimintaa tukilapsille. Yksikkö tarjoaa lisäksi perhetyötä, tukihenkilötoimintaa sekä jälkihuollon tukipalvelua. Yksikön toiminta on luvanvaraista laitoshoidtoa, joka noudattaa ajankohtaisia asetuksia ja lainsäädöksiä. Vaikka virallinen nimi muuttui laitoslupien myötä, perhekoti nimitys jäi puhekieleen sekä lapsille, että ohjaajille. Toimintaympäristössä on tietoisesti vältetty laitosmaisuuksia. Käytän opinnäytetyössäni *perhekoti* tai *Kallinpesä*-sanaa yksikön toimintaa kuvatessani, koska se on luontevampaa.

Toimintaa on kehitetty aktiivisesti vastaamaan paremmin lastensuojelun asiakkaiden tarpeisiin. Painopiste on laadukkaan ja tavoitteellisen sijaishuollon järjestäminen, mutta ohessa on kehitetty toimintoja myös ennaltaehkäisevän lastensuojelun parantamiseksi. Sosiaalitoimi tekee päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Nuoret ovat sijoitettuna perhekodille joko avohuollon tukitoimena tai huostaanoton perusteella. Perhekoti vastaa sekä lyhyt- että pitkäkestoiseen sijoitustarpeeseen. Yleensä sijoituksen alussa ei tiedetä lopullisen sijoituksen kestoa, vaan tilannetta arvioidaan säännöllisesti palavereissa.

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä), jonka tulee olla sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu

sosiaalihuollon ammattihenkilö. (Lastensuojelulaki 417/2007, 13 b §.) Lasten asioista vastaava sosiaalityöntekijä pysyy samana koko lastensuojelun asiakassuhteen ajan ja hänellä on keskeinen rooli lapsen edun toteutumisen vaalijana ja valvojana. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus valvoa, että lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet niin, että lapsen mielipiteet on otettu huomioon. (Saastamoinen 2010, 74.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitettua väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (LsL 417/2007, 49 §.) Pidemmissä sijoituksissa ohjaajista muodostuu usein nuoren ainoa tukiverkosto itsenäistymisen jälkeenkin ja jälkihuoltopalvelu on perustettu vastaamaan tähän tarpeeseen.

Perhekotiin tullessa nuorelle nimetään omaohjaaja, jonka tehtävänä on olla selvillä siitä, mitä nuoren elämään kuuluu. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä, jäsentää nuoren arkea ja huolehtia monista käytännön tehtävistä. Hän hoitaa yhteyksiä kouluun, sekä kulkee mukana mahdolliset poliklinikka-, sekä terapiakäynnit. Sijoitetulle lapselle tai nuorelle tehdään asiakassuunnitelma, johon kirjataan tavoitteet, mihin sijoituksella pyritään. Perhekoti tekee tiivistä yhteistyötä sosiaalitoimen, nuoren vanhempien, koulutoimen ja terveydenhuollon kanssa.

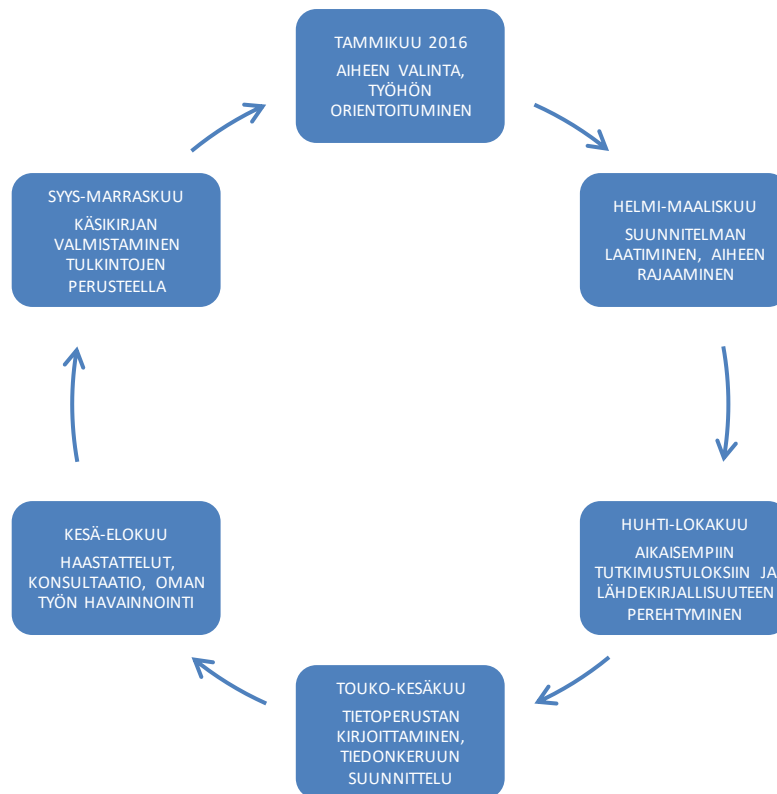
Lastensuojelun työntekijöiden tulee merkitä lasta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin lastensuojeluasian 26 §:n 1 momentissa tarkoitettua vireille tuloista lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. (LsL 417/2007, 33 §.) Jokaisesta lapsesta ja nuoresta tehdään päivittäin kirjauksia, jotka liittyvät hänen fyysiseen, psyykkiseen sekä sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Nuoren omaohjaaja laatii kirjausten perusteella kuukausiraportin, joka lähetetään nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Näin nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä pysyy ajan tasalla siitä mitä nuoren elämään kuuluu ja voi arvioida onko asiakassuunnitelmaan kirjatut sijoitukselle asetetut tavoitteet toteutuneet.

Käsikirjaa varten on haastateltu nuoria, jotka ovat 5-8 vuotta sitten itsenäistyneet Kallinpesästä. Haastatteluun osallistuneiden nuorten itsenäistymisen aikaan perhekodissa ei ollut vielä käytössä omaohjaaja systeemiä, eikä jälkihuoltopalvelua. Haastattellessani näitä nuoria pääsin hyvin käsitykseen siitä, minkälaista tukea he olisivat kaivanneet oman itsenäistymisensä tueksi sijoituksensa aikana. Käsikirjaan on kerätty myös Kallinpesän ohjaajien näkemyksiä

3 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

3.1 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Tutkimuspiraalin kuvastama näkemys tutkimustoiminnasta on tyypillinen erityisesti laadulliselle ja toimintatutkimukselle, joten se sopii hyvin kuvaamaan opinnäytetyöni vaihejakoja. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Opinnäytetyön vaiheet spiraalimallilla kuvattuna. (Hirsijärvi ym. 2007, 14)

Tutkimuksen toteutus jaetaan useampiin vaiheisiin ja tätä toteutusprosessia voidaan kuvata vaihejaoksi, koska siinä edetään vaiheittain lähtötilasta tavoitettiin. (Järvinen & Järvinen, 2004, 108-109.) Tutkimuksen kulku eri vaiheineen on luova prosessi. Tutkimuksen vaiheisiin kuuluvat aiheeseen perehtyminen, suunnitelman laatiminen, tutkimuksen toteutus, sekä tutkimusselosteen laadinta. Tutkimusprosessi voidaan nähdä syklisenä, joustavana prosessina ja sitä voidaan ku-

vata spiraalimaisena kuviona. Tutkimusspiraalin mukaan tutkija etenee aikataulullisesti vaihtelevassa järjestyksessä ja on luonteeltaan vaiheittainen, päättymätön prosessi. Prosessi, joka voidaan aloittaa lähes mistä kohdasta tahansa ja ohjaa harkitsemaan yhä uudelleen jo tehtyjä valintoja. (Hirsijärvi ym. 2007, 63, 14.)

Toiminnallisen opinnäytetyöni vaiheita voi kuvata tutkimusspiraalin mukaiseksi. Pelkistettynä tärkeimmät työvaiheet voi kiteyttää tapahtuneeksi kuvion aikataulun mukaisesti. Todellisuudessa eri vaiheet limittyivät keskenään ja toimintaa tapahtui samanaikaisesti. Esimerkiksi kuvion tutkimusspiraalissa näkyvän touko-kesäkuun kohdalla mainitun tietoperustan kirjoittamista on työstyetty koko prosessin ajan vähän kerrallaan. Tutkimusprosessin joustavuus on tärkeää, jotta kaikki työn lopputulokseen vaikuttavat seikat tulevat huomioiduksi ja näkyvät valmiissa tuotoksessa, eli ”AIKA MENNÄ KOTIIN” käsikirjassa.

3.2 Tutkimusongelma ja aiheen rajaus

Tutkimusongelma on hyvin määritellyn tutkimuskohteen lähtökohta. Tutkimuskohteena olevan ilmiön tulee olla niin selvä, että se voidaan asettaa kysymysmuotoon. Tutkimus ymmärretään näin ollen keinoksi saada vastaus esitettyyn kysymykseen. (Yli-Luoma 2001, 3.)

Kallinpesän työyhteisön palavereissa on toisinaan tullut esille epäkohtia liittyen nuorten itsenäistymisen eteen tehtävään työskentelyyn. Palavereissa on esitetty yksittäisiä parannusehdotuksia toimintojen selkeyttämiseksi, mutta ne ovat jääneet ”pitäisi tehdä” vaiheeseen. On jäänyt epäselväksi kuka tekee ja miten, sekä missä vaiheessa itsenäistymisen tukeminen tulisi aloittaa. Itsenäistyviä nuoria on tuettu perhekodissa aina, mutta yhtenäisiä ja selkeitä toimintatapoja ei ole ollut. Työyhteisön tiedonkulku on pyritty tekemään kattavaksi päivittäisten kirjaamisten ja säännöllisten palavereiden avulla. Käytännössä perhekoti toimii usean nuoren kotina, joka vaikuttaa työskentelyolosuhteisiin. Työpäivät ovat usein varsin hektisiä ja vaihtelevia. Arjen sujuvuuteen vaikuttavat monet muuttuvat tekijät, joten inhimillisiä unohduksia tapahtuu herkemmin.

Ohjaajien työnkuva on monipuolinen ja pääsääntöisesti työntekijät osallistuvat kaikkien nuorten kasvatustyöhön, joka osaltaan voi aiheuttaa sekaannusta. Esimerkiksi työntekijöillä ei ole aina ollut selkeää käsitystä kenen vastuulle kuuluu

hakea nuoren kanssa opintotukea tämän täytettyä 17 vuotta. Ohjaajat ovat oletaneet, että nuoren opintotukihakemus on hoidossa, kunnes palaverissa käy ilmi, ettei näin ole tapahtunut. Samantapaisia oletuksia on voinut liittyä nuorten itsenäistymistaitoihin, kunnes havaitaan jonkun tärkeän taidon olevan varsin puutteellinen. Usein nuoren lähtöhetkeä on edeltänyt tiiviimpi työskentelyvaihe, kun lyhyessä ajassa on pyritty tarjoamaan nuorelle itsenäistymiseen tarvittavaa tukea ja opastusta.

Työyhteisön käsityksen mukaan nuori ei ole aina kyennyt sisäistämään liian nopeaa ja runsasta tietotulvaa. Kokemukseni mukaan tämä vaihe voi olla haastava nuoren ja omaohjaajan väliselle vuorovaikutussuhteelle. Nuorella itsellään voi olla täysin erilainen käsitys omista kyvyistään ja taidoistaan selviytyä itsenäisesti. Nuori voi loukkaantua ja jopa suutahtaa omaohjaajalle tämän tuodessa esiin niitä seikkoja, joissa nuori tarvitsee enemmän tukea.

Olen asettanut työlleni tarkentavia kysymyksiä, jotka auttavat rajaamaan ja säilyttämään johdonmukaisuuden tutkimusprosessin aikana. Opinnäytetyöni tutkimusprosessin tavoitteena oli selvittää vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millä tavalla työtapoja ja menetelmiä tulisi kehittää tai muuttaa, jotta ne soveltuisivat parhaiten nuorten itsenäistymisen tukemiseen nuoren vielä asuessa perheko-dissa? Minkälaista tukea ja opastusta nuori tarvitsee? Missä vaiheessa systemaattinen työskentely itsenäistymisen tukemiseksi olisi hyvä aloittaa, että nuori ehtii sisäistää opetetut asiat?

3.3 Aineistonhankinta

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, jonka aineisto on kerätty laadullisen tutkimuksen menetelmällä. Laadullinen tutkimusasenne palvelee toiminnallisessa opinnäytetyössä silloin, kun tavoitteena on toteuttaa kohderyhmän näkemyksiin nojautuvaa ideaa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 63). Toimintatutkimuksen päämäärä on saada aikaan muutoksia sosiaalialan käytänteissä. Toimintatutkimus on perusolemukseltaan sosiaalinen prosessi, jossa teoriaa ja käytänteitä ei käsitellä erillisinä, vaan ikään kuin saman asian eri puolina. Toimintatutkimuksen keskeinen piirre on tutkimuskysymys tai –ongelma, johon haetaan käytäntöön sovellettavaa ja hyödynnettävää tietoa, jolla voidaan kehittää käytäntöjä. (Heikkinen

2015, 205, 209.) Toimintatutkimuksen tavoitteena on aina jonkin asiantilan muutos johon tutkimuksessa pyritään. Toimintatutkimukselle ominaista on, että sille ei riitä toteaminen, vaan lähestymistapaan kytkeytyy muutos, kehittäminen ja niiden läpivieminen. Toimintatutkimuksessa tutkija on itsekin mukana kehittämis-kohteen toiminnassa. (Kananen 2012 37, 41.)

Kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimusmenetelmän tyypillisiä piirteitä on silloin, kun suositaan ihmistä aineistonkeruun välineenä ja kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksen perusteella. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista menetelmät, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” saadaan esille esimerkiksi haastattelun avulla. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 160.) Toiminnallisen opinnäytetyön laadullinen tutkimusasenne palvelee, kun halutaan saada aikaiseksi kohderyhmän näkemykset esiin toteutuksessa. Riippuen siitä millaista tietoa selvityksellä halutaan oman idean sisällöksi tai tueksi, voidaan aineiston keräämisen keinona käyttää yksilö- tai ryhmähaastatteluita. (Vilkka & Airaksinen 2003, 63.)

Fenomenologia on tieteenala, joka tutkii todellisuuden ilmenemistä ihmiselle hänen kokemusmaailmassaan. Fenomenologisen erityistieteen painottama empiirisyys, joka tarkoittaa toisten kokemusten tutkimista ja siitä saadun tiedon hyödyntämistä tutkimuskäyttöön. Empiirinen kokemuksen tutkimus voi olla psyykkisen, tajunnallisessa toiminnassa muodostuvien subjektiivisten kokemusten tutkimista. (Perttula & Latomaa 2008, 133–135.) Opinnäytetyöni tavoite on kehittää olemassa olevaa toimintaa paremmaksi, joten olen hyödyntänyt niiden nuorten empiiristä kokemusta, jotka ovat perhekodista aikanaan itsenäistyneet niin sanotusti ”omin toimin”, ilman yksilöityjä tukitoimintoja. Heiltä sain arvokasta tietoa siitä, minkälaista tukea he olisivat kaivanneet omaan itsenäistymisprosessiinsa.

Käytin aineiston tiedonhankintamenetelmänä teemahaastatteluita, avoimen haastattelun periaatteella ja konsultoimalla Kallinpesän ohjaajien näkemyksiä, sekä hyödyntämällä omaa karttunutta empiiristä tietoa, jota on muodostunut työskentelemällä Kallinpesän palveluksessa useamman vuoden ajalta. Avaan seuraavissa kappaleissa valitsemiani tutkimusmenetelmiä käsitteenä. Lisäksi kuvaan varsinaista työn toteutusvaihetta seikkaperäisesti, millä tavalla aineistonkeruu on toteutettu ja mitä sen toteutuksessa on huomioitu.

Avoimella haastattelulla on useita eri nimityksiä, kuten syvähaastattelu, ei-johdettu haastattelu tai strukturoimaton haastattelu. Avoimelle haastattelulle on ominaista, että haastateltavalta kerätty tieto saadaan keskustelunomaisesti ja aihe voi kulkea ilman kiinteää runkoa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 204.) Kerätessäni aineistoa opinnäytetyöhöni koin tärkeäksi, että haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Varasin aikaa riittävästi haastattelutilanteelle ja antaen haastateltavalle mahdollisuuden vaikuttaa toteutuspaikan valitsemiseen.

Minulla on ollut aikanaan näihin haastattelemiini nuoriin läheinen kontakti, joten koin erityisen tärkeäksi, että haastattelutilanne olisi lämminhenkinen. Jokaiseen haastatteluhetkeen liittyi yhteinen herkutteluhetki, sekä haastattelun jälkeen kuulumisten vaihto puolin ja toisin. Valitsin haastateltaviksi sellaisia nuoria, jotka ovat itse tahtoneet yhteyden perhekotiin säilyvän ja he ovat pitäneet yhteyttä yllä itsenäistymisensä jälkeenkin. Lähestyin nuoria sosiaalisen median avulla laittamalla viestiä Facebookin välityksellä. Kaksi nuorta suostui heti ja saimme aikaan soviteltua siten että tapaaminen oli mahdollista. Yksi nuori kieltäytyi ja yhden nuoren kanssa yritimme saada tapaamista aikaiseksi haastattelua varten, mutta kahden viime hetkellä peruuntuneen yrityksen jälkeen, tulimme yhteisymmärryksessä siihen tulokseen, että haastattelutapaamista ei järjestetä.

Olin tyytyväinen kahteen onnistuneeseen haastatteluun, koska olin etukäteen ajatellut yhdenkin nuoren näkökulman olevan hyödyksi tulevaa käsikirjaa ajatellen. Toinen haastattelu toteutettiin erään huoltoaseman kabinetissa ja toinen sisäsataman makasiinikahvilan syrjäisessä pöydässä. Haastattelutilanteet olivat rauhallisia, eikä ulkoisia häiriötekijöitä ollut. Haastattelut olivat antoisia ja vuorovaikutuksellisia tilanteita, jotka kestivät n. 1-2 tuntia ja jakautuen siten että puolet ajasta kului haastattelukysymyksiin ja loput ajasta vapaampaan keskusteluun. Sovimme etukäteen, että hoidamme ensin varsinaisen haastattelun ja vasta sen jälkeen vaihdamme kuulumisia.

Käytin haastattelutilanteessa haastattelun tukena etukäteen laatimia kysymyksiä, jotka esitin molemmille haastateltavilleni. Nauhoitin puhelimella haastattelutilanteet aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Nauhoittamiseen päädyin sen vuoksi, koska olisi ollut häiritsevää tehdä kirjallisia muistiinpanoja keskustelun lomassa. Koen, että se olisi vaikuttanut häiritsevästi vastaamisen luonnollisuuteen

ja sitä kautta lopputulokseen. Ehdotin haastateltavilleni, että laitamme puhelimen nauhoittamaan papereiden alle pöydälle, jotta se ei ole näkyvillä häiriten haastattelutilannetta. Näin toimittiin molempien haastateltavien kohdalla ja se vaikutti toimivan, eikä näyttänyt aiheuttavan vaivaantumista, vaan ikään kuin unohtui haastattelun aikana. Haastattelukysymykset nuorille olivat samat ja ne mahdollistivat keskustelun syntymistä aiheen ympärillä (LIITE 2)

Konsultaatio on hyvin vapaamuotoinen tiedonhankinnan tapa, jonka avulla kerätään tietoa haastatellen asiantuntijoita. Konsultaation avulla kerättyä aineistoa ei tarvitse välttämättä litteroida. Konsultaatiot tulee tehdä tarkkaan harkituille henkilöille ja ne sopivat parhaiten faktatietojen tarkistamiseen. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 63–64.) Erilaisissa työelämän hankkeissa, joiden tavoitteena on luoda yhteisiä käsitteitä tai toimintatapoja voidaan kokeilla ryhmähaastattelua tutkimusaineiston keräämisen keinona. Yksilö- ja ryhmähaastattelut ovat teemahaastattelun muotoja, jossa haastattelijan on huolehdittava, että haastateltavat pysyvät anetuissa teemoissa. Ryhmähaastattelussa on tärkeää, että kaikki voivat osallistua keskusteluun. (Vilkkä 2005, 102-103.)

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen, joten olen kerännyt siihen myös kollegoiden asiantuntijatieta konsultaation, sekä ryhmähaastattelun menetelmin. Pyrkimykseni saada ”AIKA MENNÄ KOTIIN”-käsikirjasta mahdollisimman toimiva kokonaisuus työyhteisön, sekä itsenäistyvien nuorten tarpeisiin edellytti aineiston keräämistä molemmista näkökulmista. Esittelin työyhteisölle elokuun kuukausipalaverissa opinnäytetyöni tarkoituksen ja tavoitteen. Kerroin palaverissa opinnäytetyöni teoriaosuudessa kuvatun oma-ohjaaja suhteen merkityksellisyydestä nuoren hyvinvoinnille. Avasin käsikirjan toiminta-ajatusta sekä sitä, kuinka käsikirjaan tuleva harjoitteiden osio tulee jaksottumaan vuosikello tyypillisesti. Harjoitteiden aloitus tapahtuisi noin vuosi oletetusta itsenäistymisestä taaksepäin, eli käytännössä perhekodin 16-17vuotiaille. Palaverin aikataulu oli tiukka ja käsiteltäviä asioita paljon, joten sovimme, että kollegiaaliset näkemykset voi esittää minulle myöhemmin joko suoraan tai sähköpostilla. Lähetin sähköpostilla kaikille työyhteisön jäsenille lyhyen kyselyn ja annoin kaksi viikkoa aikaa vastaamiseen. (LIITE 3) Kaiken kaikkiaan aineistoa kertyi työyhteisöstä monin eri tavoin, kuten suullisesti, sähköpostilla, WhatsApp-viestipalvelun kautta, sekä paperille kirjoitettuna.

3.4 Aineiston analysointi

Kvalitatiivisen tutkimuksen, josta erityisesti kenttätutkimuksen aineistoa voidaan kerätä rinnakkaisesti eri menetelmin (havainnointi ja haastattelut). Aineiston analysointia voidaan tehdä useassa eri vaiheessa, pitkin matkaa tutkimusprosessin aikana. Aineiston keruuta ja analysointia voi täten tapahtua osittain samanaikaisesti limittäin. Tutkimuksessa käytetyn aineiston analysointia voidaan toteuttaa monin tavoin. Teemoitusta on tavallista käyttää laadullisen aineiston analyysimenetelmänä. (Hirsijärvi ym. 2007, 219.) Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä aihepiirien mukaan. Aineistosta poimitaan alustavan ryhmittelyn jälkeen varsinaisia teemoja esille, jotka kuvaavat teemaa kuvaavia näkemyksiä. Aineiston pilkkominen on suhteellisen helppoa, jos aineiston keruu on toteutettu teemahaastattelun avulla, koska valitut teemat jäsentävät jo itsessään aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusta ohjaa jo lähtötilanteessa jonkun auktoriteetin teoria, malli tai ajattelu. Teoria ja aikaisemmat tutkimustulokset aiheesta ohjaavat käsitteiden ja luokitusten määrittelyä aineistosta, sekä tulosten analysointia. Teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla etsitään tutkimusaineistosta merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia, joista saatu tieto ei ole esitettävissä numeerisina tuloksina vaan sanallisina tulkintoina. (Vilkkä 2005, 139-140.)

Nuorten hyvinvoinnin tukemisesta ja lastensuojelun asiakkaiden kokemuksista on olemassa runsaasti teorialtietoa sekä tutkimustuloksia, joten oli luontevaa asettaa ne tutkimuksen perustaksi. Perehdyin lähdekirjallisuuteen huolellisesti jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa, tehden muistiinpanoja ja merkintöjä kiinnostavista aihepiireistä, joista arvelin olevan hyötyä tutkimuksen kohderyhmälle. Lähdekirjallisuudesta nousevia teemoja nuoren hyvinvoinnin tukemisen kannalta olivat *jälkihuolto*, *turvallinen aikuinen* sekä *arvojen merkitys*, jotka olen huomionut analysoidessani tutkimustuloksia. Lisäksi aineistosta nousi esille toistuvasti *riittävien itsenäistymistaitojen merkitys*, sekä *tuen tarjoamisen oikea-aikaisuus*, joten ne ovat seikkoja jotka on huomiontu sisällönanalyysissa. Kävin tutkimusaineistoa

läpi poimien valittuihin teemoihin liittyviä seikkoja tehden muistiinpanoja ja merkintöjä. Vertailin prosessin aikana valittujen teemojen sisältöjä tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin johdonmukaisuuden säilyttämiseksi. Olen pyrkinyt kuvaamaan sanallisesti mahdollisimman tarkasti materiaalista kerätyn sisällön ja sen miten se on hyödynnetty käsikirjaan. Kappaleessa *Opinnäytetyön tulokset* on eritelty tarkasti, mitkä seikat ovat olleet vaikuttamassa käsikirjan sisältöihin. Kappaleessa *Käsikirjan esittely* on nähtävissä tutkimustyön lopputuloksena syntynyt tuotos, joka on avattu sanallisesti lukijalle sellaisena, kuin se on konkreettisena tuotoksenakin.

3.5 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuutta arvioitaessa puolueettomuus nousee kysymykseksi siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan tiedonantajia itsenään, vai suodattuuko kertomukset tutkijan oman kehyksen läpi. (Tuomi & Sarajärvi 2009,136). Pelkästään havainnoinnin ja kokemuksen käyttäminen tutkimuksessa voivat olla petollista, koska siitä puuttuu varmennus ja perustelu. Arkiajattelun hyödyntäminen pelkästään voi olla kuritonta ja löysää sekä johdattaa kritiikittömiin päätelmiin. (Hirsijärvi ym. 2007, 19.)

Olen huomionut opinnäytetyöni jokaisessa vaiheessa luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia seikkoja. Olen hyödyntänyt tuotokseeni tieteelliselle tutkimustyölle asetettujen vaatimusten mukaisesti tutkimustietoa tukemaan käsikirjan tavoitteen toteutumista. Käsikirjassa on hyödynnetty arkitietoa ja kokemuksen hyödyntämistä, mutta tutkimuksen pohjalla toimii teoreettista viitekehyksen mukaista tutkimustietoa nuoren hyvinvoinnin tukemiseksi.

Olen pyrkinyt avaamaan opinnäytetyöni tutkimusprosessia mahdollisimman tarkasti. Mitä, milloin, miksi ja miten olen edennyt eri toteutusvaiheissa. Opinnäytetyöni luotettavuutta lisää se, että se on työelämälähtöinen ja sen on tarkoitus jäädä pysyväksi työvälineeksi Lastensuojeluyksikkö Kallinpesään. ”AIKA MENNÄ KOTIIN”- käsikirjan tarkoitus on toimia samalla itsenäistymissuunnitelmana, joka selkeyttää nuoren itsenäistymisprosessia. Työskentelen perhekodin jälkihuollosta vastaavana ohjaajana ja koen erittäin tärkeäksi nuorten hyvinvoin-

nin tukemisen itsenäistymisen nivelvaiheessa. Opinnäytetyöni on toteutettu yhteisymmärryksessä Perhekodin omistajien, sekä vastaavan ohjaajan kanssa. Olen esittänyt suunnitelmani etukäteen toteutuksesta ja työstä on laadittu kirjallinen toimeksiantosopimus, joka on toimitettu allekirjoitettuna Lapin ammattikorkeakoululle.

Tutkimuksen tekijän on otettava huomioon useita eettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät tiedonhankintaan ja julkistamiseen. Tutkijan vastuulla on perehtyä eettisiin kysymyksiin ja toimia niiden mukaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Ihmistieteitä tutkittaessa ihmisarvon kunnioittaminen ja itsemääräämisoikeus tulee olla tutkimuksen lähtökohtana. Tutkimukseen osallistuville on annettava riittävästi tietoa siitä mihin aineistoa hyödynnetään ja heillä on oltava mahdollisuus kieltäytymiseen. (Hirsijärvi ym. 2007, 23-25.)

Tutkimusaineistoa kerätessäni olen ottanut huomioon tutkimusetiikan säännökset materiaalin hankinnan, käytön ja säilytyksen suhteen. Lähestyin viesteillä haastattelemiani nuoria, kertoen ensin lyhyesti mihin tarkoitukseen toivon heidän osallistuvan ja samalla sovimme tapaamisen ajankohdan. Varsinaisen haastattelutilanteen aikana kerroin tarkemmin mikä on haastateltavien rooli sekä mihin haastattelun antia on tarkoitus hyödyntää. Annettava informaatio tutkimuksesta on tärkeä, koska se ratkaisee, haluavatko ihmiset osallistua kyseiseen tutkimukseen. (Kuula 2006, 101).

Mikäli nuoret halusivat osallistua tutkimukseen kerrottuaani enemmän tutkimuksesta, haastattelusta laadittiin kirjallinen sopimus (Liite 1), joka allekirjoitettiin. Haastattelut nauhoittamisesta sovittiin haastattelun alussa, sekä siitä että nauhoitteet tuhoetaan analysoinnin jälkeen. Molemmat haastateltavani olivat täysi-ikäisiä, joten vanhempien suostumusta ei pyydetty. Haastateltavat nuoret olivat aikanaan olleet lastensuojelun asiakkaita ja siltä osin kuuluivat muutoinkin vaitiolovelvollisuuden piiriin, joten oli selvää, että haastateltavat pysyvät anonyymeinä ja henkilöllisyys vain minun tiedossani. Erisnimien muuttaminen pseudonyymeiksi, eli peitenimiksi on hyvä keino. (Kuula 2006, 214). Haastateltavani ovat niin pieni ja marginaalinen ryhmä ja koska näin ollen ainakin heidän kanssaan työskennelleet voisivat henkilöllisyyden päätellä, en paljasta sukupuolta vaan

käytän muotoa ”nuori 23v” ja ”nuori 26v”. Sukupuolella ei ole varsinaisesti suurta relevanttia itse tutkimuskysymyksen kannalta.

Olen ottanut huomioon aineiston analysointivaiheessa haasteellisuuden, joka liittyy omaan tutkijan rooliini. Työskentelen toimeksiantajalle ja tutkimustulos vaikuttaa omaan työnkuvaani. Omat näkemykseni voivat vaikuttaa lopputulokseen työyhteisön palautteita analysoidessani. Olen tietoinen tästä ristiriidasta ja pyrkinyt objektiivisuuteen aineistoa läpi käydessäni.

4 NUOREN HYVINVOINNIN TUKEMINEN

4.1 Jälkihuolto

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle tämän luvun mukainen jälkihuolto 40 §:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. (LsL 417/2007, 75 §.) Kunta voi myöntää jälkihuoltoa myös lyhemmän sijoituksen päätyttyä tarvehankintaisin perustein. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 190).

Jälkihuollon palveluita tarjotaan niin kauan kuin nuori sitä tarvitsee tai siihen asti kun hän täyttää 21 vuotta. Maksimissaan jälkihuolto kestää viisi vuotta. Jälkihuollon tavoite ja sisältö kirjataan yhdessä nuoren kanssa tehtävään jälkihuoltosuunnitelmaan. Jälkihuollon palvelut räätälöidään nuoren tarpeiden mukaan yksilöllisesti. Jälkihuollon järjestelyt liittyvät nuoren arkiseen elämään, kuten asumiseen, toimeentuloon, työllisyyteen ja koulutukseen sekä sosiaalisiin suhteisiin. (Törrönen & Vauhkonen 2013, 47–48.)

Nuori voi itse päättää, ottaako hän vastaan tarjotun jälkihuoltopalvelun. Seurantatutkimuksen mukaan tuen vastaanottamiseen liittyy erilaisia jännitteitä, jonka vuoksi nuori voi kieltäytyä tarjotusta jälkihuoltopalvelusta, koska kokee systeemin kontrolloivan liikaa. Osa nuorista toivoisi jälkihuollon palvelujen kohdalla voivansa käyttää omaa harkintaa, mitä tarjotuista palveluista vastaanottaa tai mistä kieltäytyy. (Eronen 2013, 78.)

Käytännössä nuori voi ilmoittaa haluavansa vain pelkästään taloudellisen tuen ja hyödyn, mutta ei koe tarvitsevansa muun kaltaista apua itsenäistymisensä jälkeen. Nuori ei välttämättä halua päästää jälkihuollon työntekijää kotiinsa, vaan voi kokea ne turhana valvontana. Ennen jälkihuoltoon siirtymistä edeltävällä vaiheella on olennainen merkitys siihen, millä tavalla nuori sitoutuu omaan itsenäistymisprosessiinsa. Nuoren luottamus kasvatustyöhön osallistuviin aikuisiin on tärkeää, joten omaohjaaja suhteen vahvistamisen menetelmien kehittäminen on tärkeä tavoite nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Tieto ja avoimuus jälkihuollon

palveluista vähentävät ennakkoluuloja. Käsikirjan informatiivisen osion on tarkoitus avata nuoren käsitystä siitä, minkälaista elämä on itsenäistymisen jälkeen ja mitä velvoitteita se tuo mukanaan.

Jälkihuollon toteuttamisesta laaditaan jälkihuoltosuunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet. On tärkeää keskustella nuoren toiveista ja tarpeista, sekä neuvotella nuorta hoitaneiden kanssa liittyen tuen tarpeisiin, jotka kirjataan jälkihuoltosuunnitelmaan. (Kananoja ym. 2010, 191.)

Sijoituksen loppuvaiheessa, ennen nuoren varsinaista muuttamista ajankohtaa pidetään itsenäistymispalaveri, johon osallistuvat nuori, nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä, jälkihuollosta vastaava henkilö ja nuoren omaohjaaja perheeltä, sekä mahdollisesti nuoren vanhemmat. Itsenäistymispalaverissa siirretään ajantasaista tietoa nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle nuoren tilanteesta. Perhekodissa on tehty tiiviisti työtä nuoren kanssa, joten perhekodin velvoite on tuoda ilmi missä elämän alueilla nuori tarvitsee mahdollisesti vankempaa tukea.

Nuoret ovat yksilöitä, joilla on erilaisia toiveita ja kiinnostuksenkohteita, jotka vaikuttavat joko vahvistavasti tai heikentävästi nuoren itsenäistymistaitoihin. Toisaalta nuori voi hallita raha-asiat moitteettomasti, mutta hänellä voi olla puutteita kodinhoitoon liittyvissä asioissa. Toisella taas voi olla taloudenhoitoon liittyvät asiat mallillaan, mutta raha-asioiden hoitaminen voi tuottaa vaikeuksia. Jälkihuollon palveluita suunnitellessa todellisuutta vastaava tieto on tärkeää, jotta nuori saisi yksilöllistä ja hänelle räätälöityä tuen muotoa. Jälkihuoltopalveluiden sisältö ja se mitä se käytännössä tarkoittaa jää usein epäselväksi nuorelle, joten käsikirja avaa ja konkretisoi erilaisin kuvauksin sitä minkälaista tuki voi olla.

4.2 Omaohjaaja nuoren kasvun tukena

Kasvavan lapsen / nuoren elämässä kannattelevia seikkoja ovat turvalliset aikuiset, joiden kohtaamisissa tapahtuu jatkuvuutta. Kohtaamiset voivat olla arkisia tai tavallisia vuorovaikutustilanteita, joita ei välttämättä miellä varsinaisesti kasvatuksellisesti merkittäväksi. Aikuisen on hyvä tietoinen siitä, että tavallisen arjen tilanteissa juuri hän on lapsen kasvun kannalta merkittävä. (Mattila 2011, 23.) Sijais-

huollossa asuvalla nuorella on usein perheeseen, omaan identiteettiin tai koulunkäyntiin liittyviä ongelmia ja hänen elämässään voi olla useita riskitekijöitä. (Timonen-Kallio 2010, 12.) Nuorten hyvinvoinnin tukemisen kannalta on merkittävää, että hänellä on mahdollisimman vakaat kasvuolosuhteet, sekä ihmissuhteet. Nuorelle on tärkeää tietää, kenen puoleen hän voi kääntyä tarvitessaan tukea tai apua päivittäisiin asioihinsa. Nuoren olisi hyvä tuntea, että hänestä välitetään, jotta hän voi luottaa, että hänen asiansa ovat turvallisissa käsissä ja hän voi rakentaa omaa elämäntarinaansa. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 21.)

Sijaishuollon palveluita tarjoavissa asumisyksiköissä on tavanomaista, että lapsi tai nuori saa kasvunsa tueksi hänelle nimetyn henkilökohtaisen hoitajan, josta perhekodilla käytetään omaohjaaja nimitystä. Arkipäiväisten asioiden hoitamisen ja kasvatuksellisen tehtävän lisäksi omaohjaajalla on myös psykologinen merkitys nuoren elämässä. Lapsen on hyvä tietää, että on olemassa joku joka vastaa juuri hänen asioistaan ja on perillä hänen aikaisemmista elämänvaiheista, muutoista, merkittävimmistä elämäntapahtumista, sekä mahdollisista somaattisista ja psykologisista tutkimuksista, mikäli nuorelle on niitä tehty. Nuoren ei saisi antaa itse valita omaohjaajaansa, vaan aikuisten tehtävänä on valita työntekijä jo sijoituksen alkuvaiheessa. Nuori voi kohdistaa omaohjaajaansa monenlaisia paineita sijoituksen aikana. On tavallista, että omaohjaaja on välillä nuoren ihailun kohteena, mutta sitä useammin hän saa myös negatiivisia tunteita osakseen. Nuori voi olla välillä vahvasti sitä mieltä, että haluaa vaihtaa omaohjaajaa, mutta siihen ei pidä ryhtyä kovin kevein perustein. Nuori voi siirtää ”omaan” aikuiseen, eli omaohjaajaan aikaisemmin kokemiaan vaille jäämisiä tai pettymyksiä, joita hän on kokenut ennen sijoitustaan. Nuori voi kokeilla omaohjaajan kestävyttä ja kärsivällisyyttä monin tavoin. Todetessaan sen riittävän turvallisiksi, hänelle tarjoutuu tilaisuus muodostaa omaohjaajaan turvallisempi kiintymyssuhde, kuin mitä hänen aikaisemmat suhteensa ovat olleet muihin aikuisiin. Voidaan ajatella tämän olevan käännteentekevä hetki myöhemmän kehityksen kannalta ja parhaassa mahdollisessa tapauksessa kontakti saattaa jatkua nuoren kasvaessa aikuisikään asti. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 241–242.)

On tärkeää, että omaohjaaja viettää nuoren kanssa muutoinkin aikaa, kun ammattikasvattajan roolissa. Välillä on hyvä asettua tasavertaiseen keskusteluhetkeen nuoren kanssa, jolloin tilanteessa ei vallitse opettaminen tai toisen näkemysten kritisointia. Nuori saa mahdollisuuden kertoa omista ajatuksistaan ja tunteistaan ilman, että on pelkoa väheksymisestä tai naurunalaiseksi joutumisesta. Nuori kokee, että hänen ajatuksensa ovat tärkeitä ja antaa parhaassa tapauksessa potentiaalia erilaisten mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen pohdiskeluun. Hyvän omaohjaajan ominaisuuksiin kuuluu kysellä, kuulostella ja ihmetellä ja hyödyntää huumoria tilaisuuden tullen. Hyvä omaohjaaja on selvillä omista ammatinvalinnan motiiveistaan, sekä siitä, minkälaiseksi ohjaajaksi haluaa kehittyä. Mikäli omaohjaajalla on erityistaitoja, kuten liikunnallisuus, käden taidot, musiikillisuus tai kuvataiteellisuus, hänen on hyvä hyödyntää niitä taitoja, koska yhdessä tekeminen kehittää nuoren käsitystä omasta itsestään ja kompetenssistaan. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 243–244.)

Omaohjaajan työote tulee olla ammatillinen ja sellainen, että se herättää luottamusta. Luottamus ilmenee ihmissuhteessa molemminpuolisuutena, jolloin kumpikin kokee vuorovaikutuksellisuutta. Omaohjaajalta vaaditaan tahdikkuutta, kykyä toimia hetkessä, vastuullisesti ja oivaltavasti sekä luottamusta herättävästi. Tahdikas käyttäytyminen on eräänlaista asiakkaan ”koskettamista”, joka suojelee asiakkaan haavoittuvaa tilaa, ehkäisee haavoja tehden särkyneen kokonaiseksi, vahvistaen hyvää ja tukien asiakkaan persoonallista kasvua sekä oppimista. (Isokorpi 2004.) Omaohjaajalla tulisi olla emotionaalista ammattitaitoa, koska se on merkittävä työväline sosiaalisen vahvistamisen kentällä. Emotionaalisen osaamisen työkaluja ovat tunnetaidot, joista kuvaannollisesti voidaan puhua myös ”sydäntaitoina.” Ne luovat perustaa tietoiselle vuorovaikutukselliselle suhteelle, jotka koostuvat muun muassa vuorovaikutus- ja yhteistyötaidoista, sekä empatiasta. (Saaristo 2011, 74,82.)

Kasvatustehtävässä on oltava herkällä ja avoimella mielellä pohtien välillä omia toimintatapojaan. Kasvatuksen tarkoitus on varustaa nuori elämän haasteisiin ja hän tarvitsee positiivista palautetta ja arvostusta osakseen. Turvallisuudentunnetta voidaan vahvistaa tarjoamalla mahdollisuus tunteidensa ja ajatustensa jakamiseen ja kokemukseen tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on. Kasvaessaan turvallisessa vuorovaikutussuhteessa ja tuntien kelpaavansa läheisille ihmisille,

muodostuu samalla luottamus omiin arvoihin, näkemyksiin ja tunteisiin, joilla on merkitystä myös identiteetin kehittymisessä. Identiteetin kehittymisen kannalta myös menneisyydellä ja sen ymmärtämisellä on merkitystä. Kohdatessamme nuoren on avuksi, jos ymmärretään, että kukin nuori on osa sukupolviensa ketjua. Sukupolvien ketju voi olla nuoren voimavara, josta muodostuu hänen henkinen ja sosiaalinen pääomansa. (Mattila 2011, 103, 73, 51.)

Elämäkerronnalliset menetelmät, kuten oman tarinan kerronta on hyväksi todettu keino lastensuojelulapsen kanssa työskennellessä. Elämäkerrallisissa menetelmissä ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa. Työskentelyä voi toteuttaa monin eri keinoin, kuten elämänjanaa, sarjakuvia, verkostokarttoja tai sukupuita piirtämällä. Runot, kirjoitukset ja laulun sanat ovat myös hyviä keinoja joilla nuori voi ilmentää omaa elämäänsä näkyväksi. (Bardy & Känkänen 2005, 77). Omaohjaaja voi syventää suhdettaan nuoreen ohjailemalla keskusteluita hieman pintaa syvemmälle. Vaikka keskustelun avaus tapahtuisi jonkun ohjaavan tehtävän puitteissa, voi siitä ikään kuin vahingossa poikia hedelmällinen vuoropuhelu.

4.3 Arvokasvatuksen merkitys

Arvokasvatus kytkeytyy olennaisesti lapsen kokonaisvaltaiseen kasvatukseen ja huolenpitoon. Kasvatustyöhön osallistuvien aikuisten on hyvä pohtia miten ja minkälaisia arvoja lapselle olisi syytä opettaa. Jokaisella ihmisellä tulisi olla objektiivisia perusarvoja, kuten elämän kunnioittaminen ja suojeleminen kaikin tavoin, sekä ihmisen henkilökohtaisen elintilan loukkaamattomuuden vaaliminen. Toisaalta lapsen kanssa on hyvä käydä läpi myös subjektiivisia arvoja, kuten rehellisyys, avoimuus ja luotettavuus, joita vasten hän voi tarkastella maailmaa rakentaessaan omaa arvomaailmaansa. Subjektiivisten arvojen tiedostamisen avulla ihminen näkee elämässä tärkeiksi ja arvokkaiksi kokemansa seikat ja joiden kiinnipitämiseksi hän on valmis näkemään vaivaa. Kasvavalle lapselle tai nuorelle läheiset aikuiset vaikuttavat tähän omalla esimerkillään ja puheillaan. Arvokasvatuksen perusideana on rohkaista lasta tarkastelemaan omia arvojaan siten, että lapsi itse omaksuisi tiettyjä arvoja, eikä niitä ikään kuin pakoteta ulkoa päin. (Mattila 2011, 119.)

Psykologi ja psykoterapeutti Arto Pietikäinen valmentaa ryhmiä ja yksilöitä varsinaisen terapiatyön lisäksi. Työskentelyote on aktiivinen, valmentava ja tavoitekeskeinen. Työskentely pohjautuu käyttäytymisterapian menetelmiin, joista sovelletaan etenkin hyväksymis- ja omistautumisterapiaa. Pietikäinen on kirjoittanut useita kirjoja aiheeseen liittyen ja ne ovat suunnattu niille, jotka kaipaavat elämänsä suuntaa, mielekästä sisältöä ja merkitystä. Kiinnostukseni heräsi nähtyäni paikallislehdessä Pietikäisen suunnitteleman arvokompassin, jonka avulla arvojaan voi löytää ja vahvistaa. (LIITE 4) Menetelmästä voivat hyötyä kaikenikäiset, eri elämäntilanteessa olevat ihmiset.

Arvojensa tiedostaminen on tärkeää, koska ne liittyvät läheisesti tavoitteisiin ja määrittävät niitä toimintaperiaatteita, joiden avulla tavoitteet toteutetaan. Pietikäisen mukaan arvot voivat olla kuin kompassin osoittama ilmansuunta, jotka ohjaavat päivittäisiä valintoja. Arvoja voi selkiyttää tarkastelemalla arvoja ja niitä toteutavia tekoja hierarkkisen pyramidimallin avulla. Teot ovat askeleita kohti tavoitetta. (Kuva 1.)

Kuva 1. Arvot, periaatteet, tavoitteet ja teot pyramidissa. (Pietikäinen 2016, 41)

Pyramidissa kuvattu arvokarttatyöskentely auttaa kartoittamaan arvojärjestystä ja antaa suuntaa kohti mielekkäämpää elämää. Tietoinen työskentely arvojensa löytämiseksi siihen, että voi löytää elämälleen sellaisen suunnan, joka tuo lisää merkitystä. Toiseksi se antaa suuntaa arvoista syntyneiden mielekkäiden tavoitteiden asettamiseen ja niitä kohti pyrkimiseen. Kolmanneksi omien arvojen määrittely voi motivoida tekemään elämässä sellaisia muutoksia, jotka voivat muutoin tuntua ylivoimaisen vaikeilta. Niiden arvojen kirkastaminen, jotka ovat itselle tärkeitä auttavat selkeyttämään millainen ihminen haluaisi olla, mihin kannattaa käyttää aikaansa, minkälaisia ihmissuhteita haluaa vaalia ja minkälaisia vahvuuksia haluaa kehittää itsessään. Arvotyöskentely auttaa huomaamaan, että elämä on tässä ja nyt. Arvojensa mukaisia pieniä valintoja voi tehdä jo tänään, eikä siirtää niitä tulevaisuuteen; ”sitten kun”. (Pietikäinen 2016, 25-26.)

Jokaiselle ihmiselle tulee tilanteita, kun pitää tehdä päätöksiä oman elämänsä suhteen. Pietikäinen esittää kirjassaan vertauskuvien avulla valintoihin liittyviä haasteita. Tienhaara-vertauskuva sopii hyvin kuvaamaan itsenäistyvien nuorten matkaa aikuisuuteen ja siihen, kun pitää tehdä joskus vaikeitakin päätöksiä elämänsä suhteen. Miten nuori voi kääntyä tienhaarassa oikeaan suuntaan, jos ei tiedä mihin on menossa? Mikäli määränpäällä ei ole väliä, voi heittää vaikka kollikkoa, antaen sen päättää puolestaan. Näin välttyisi vastuunottamisesta oman elämänsä valinnoista. Kolikko voisi näyttää millaiseen koulutukseen hakeutuu, missä asuu tai viettää vapaa-aikaa ja näin elämä voisi helpottua. Tai sitten ei. Mitäpä jos tienhaarassa apuna olisikin navigaattori, johon voi valita mieleisen reitin? Navigaattorista voi nähdä mitä eri reittivalintoja on käytettävissä: Reitti, jossa on hiljainen liikenne (vähiten stressaava reitti), tai vaihtoehtoisesti reitti jossa on kauneimmat maisemat (ja olisi rentouttavinta ajaa). Näiden vaihtoehtojen ohjattessa kulkua, ei yhäkään tiedä mikä on suunta tai määränpää, vaan mukavuustekijät ratkaisevat. Oman suunnan valitseminen on helpompaa, jos tietää määränpään. Valmiita vastauksia ei voi löytää mistään, koska kaikilla on erilainen käsitys siitä, mistä hyvä elämä koostuu. Valintojen tienhaarassa, on kaksi houkuttavaa suuntaa arvojen lisäksi. Mikäli nuorella ei ole käsitystä määränpäästä, voi suuntaan vaikuttaa väärät valinnat. Kun nuori on risteyskohdassa, valitsemiinsa

valintoihin auttaa, että hän kykenee tunnistamaan niitä arvoja, jotka ovat oikeasti hänelle tärkeitä elämässä. (Pietikäinen 2016, 27.)

Käsikirjan arvojen vahvistamiseen tarkoitettujen harjoitteiden tehtävänä on herätellä nuorta hahmottamaan mitkä asiat hänelle tuovat elämään sisältöä ja merkitystä. Nuoren löytäessä mielekkäitä arvoja, niistä voi muodostua tavoitteita, joita kohti nuori pyrkii. Nuorella on mahdollisuus käydä keskustelua omaohjaajansa kanssa keinoista, joilla voi saavuttaa niitä asioita joita pitää tärkeänä. Harjoitteiden yksi merkittävimmistä tavoitteista on saada nuori aktivoitumaan omaan elämänsä liittyvissä asioissa. Nuoren on hyvä ymmärtää, että omilla valinnoilla ja teoilla on merkittävä rooli siinä, miten tulee pärjäämään vielä itsenäistymisensä jälkeenkin.

Itsenäistyvien nuorten parissa työskenneltyäni olen havainnut, että nuorilla voi olla suunta hukassa ja toisaalta myös epärealistisia odotuksia tulevaisuudelta. Materialistiset arvot voivat olla niitä, jotka suunnitelmissa nousevat päällimmäisenä esille. Kyse ei ole kuitenkaan välttämättä itsekkyydestä, vaan enemmänkin nuoren kypsyttömyydestä tunnistaa elämän eri osa-alueita, joista koostuva kokonaisuus tukee juuri hänen hyvinvointia parhaimmalla tavalla. Vaikka Pietikäinen on suunnannut kirjansa pääsääntöisesti aikuisille, uskon vahvasti, että hänen menetelmistään voi hyötyä myös nuoret, jotka hakevat suuntaa elämälleen. Nuorten on hyvä tiedostaa, että hänen omilla valinnoillaan on suurin merkitys itsenäistymisen jälkeen.

Tehtävien tekeminen yhdessä omaohjaajan kanssa on samalla myös mahdollisuus syventää keskinäistä luottamusta. Perhekodissa eläminen on usein kollektiivista painottuen enemmän arjen rutiinien hoitamiseen. Syvällisten keskusteluiden syntyminen luonnostaan mahdollisuus on aika pieni, koska yhteisissä tiloissa viettää aikaansa useita perhekodin nuoria samanaikaisesti. Näin ollen koen erittäin tärkeäksi painottaa käsikirjan työmenetelmissä arvokeskusteluihin ohjaavia harjoitteita, sekä myös muihin syvällisempien pohdintojen läpikäymisiin ohjaavia aiheita.

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Tiedon kasaantuminen, eli kumuloituvuus on luonteenomaista tieteelliselle tiedolle, joten on hyödyllistä tutustua siihen teoriapohjaan, joka koskettaa valittua aihepiiriä. Aiemmistä tutkimustuloksista on hyötyä tutkimuksen aihepiiriä täsmen­ tämisessä. Ne helpottavat saamaan yleiskuvan valitusta aiheesta, sekä sen mer­ kityksestä omaan tutkimukseen. Kirjallisuuden avulla voi löytää aikaisempia ver­ tailutuloksia, jonka avulla voi muotoilla ennakoarveluja millainen tutkimustulos voi olla. (Metsämuuronen 2005, 30–31, 33.)

Olen tutustunut aikaisempiin tutkimustuloksiin, joissa on käsitelty lastensuojelun asiakkaina olleiden nuorten kokemuksia sijaishuollon asumisesta. Aikaisempiin tutkimustuloksiin perehtyminen vaikutti olennaisesti opinnäytetyössäni käyttä­ määni teoriapohjan sisältöön ja helpotti aiheen rajaamista. Aikaisemmat tutki­ mustulokset vahvistivat myös omaa näkemystä ja sitä käsitystä mikä minulle on muodostunut tutkittavana olevasta ilmiöstä. Referoin alla muutamia opinnäyte­ työn kannalta oleellisia tutkimustuloksia ja kuvaan lopuksi aiheeseen liittyviä omia havaintoja, sekä sitä, miten ne ovat osaltaan vaikuttaneet käsikirjan sisältöihin.

Lainsäädännön mukaan lasten ja nuorten tarpeet ja toiveet tulee ottaa huomioon häntä koskevassa päätöksenteossa (LsL 417/2007 1:5 §) Käytännössä kuitenkin useat lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret kokevat, ettei heitä kuulla. Ai­ heesta on tehty useita tutkimuksia ja tätä käsitystä vahvistaa myös oma kokemus sijaishuollon parissa lasten ja nuorten kanssa. Nuoret kokevat häntä koskevat palaverit usein ahdistavina ja tarpeettomina. Erään tutkielman mukaan haasta­ teltujen huostaanotettujen nuorten mukaan heidän kokemus on ollut sellainen, että vaikka he ovat olleen fyysisesti läsnä palaverissa, sillä ei ole ollut todellista merkitystä. Haastateltavan mukaan hän oli joutunut vain sopeutumaan päätök­ siin, joita muut tekivät; *”Siis aikuiset siinä vaan jotaki pälättää ja sit ne vaa päättää jotain ja mä oon vaan et selvä.”* (Laiho 2013, 32)..

Ensi- ja turvakotien liitto, on ollut osallisena Lastensuojelun kehittämisohjelmassa tavoitteenaan antaa ääni lastensuojelun palveluita saaneille lapsille ja nuorille. Tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä, jonka mukaan nuoren identiteetin ke­ hittymisen kannalta on tärkeää, että hän on saanut olla osallisena ja mukana

omien asioidensa käsittelyssä. Lapset ja nuoret kuvasivat tärkeäksi luottamuksellisen suhteen työntekijään. Nuorilta kysyttäessä, miten tärkeäksi he kokevat oman näkökulmansa kuulemisen, vastaus oli: *”Se on tärkeää, erittäin tärkeää ja vielä kaupan päälle tärkeää!”* (Oranen 2008, 56.) Perhekodissa on koettu tärkeäksi todella kuulla nuorta ja on nähty tärkeäksi varata riittävästi aikaa omaohjauksen ja nuoren tarpeisiin, jotta luottamuksellista suhdetta voidaan rakentaa ja vahvistaa. Tätä kautta avautuu mahdollisuus tukea ja auttaa nuoria heidän omassa kasvussaan ja heidän omissa valinnoissaan kohti vahvempaa identiteettiä.

Auttavan ja vahvistavan kasvatuksen tarkoituksena on saada nuoret omien toimintatapojensa ja elämänotteensa kyselevään tarkasteluun ja omaehtoiseen kehittämiseen. Nuorelle on hyvä antaa mahdollisuus pohtia oman elämänsä suuntaa ja arvoja, koska kasvatuksellisesti katsoen tietoisuus omasta itsestä on sekä päämäärä, että keino vapauttaa voimia spontaaniin ja inhimilliseen kasvuun. Vasta niiden kautta nuori voi saada riittävästi voimavaroja kasvaakseen elinvoimaiseksi ja elämänmyönteiseksi yksilöksi. (Mäki-Opas 1999, 127.)

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti yhdessä eri yhteistyökumppaneiden kanssa *Uskomme Sinuun- Usko Sinäkin*-kiertueen syksyllä 2011. Kiertueeseen osallistui yhteensä 120 eri puolella Suomea olevaa lastensuojelun asiakkaana olevaa nuorta. Nuorten esiin tuomat kokemukset sijoitustensa aikana liittyivät pääasiassa nuorten ja aikuisten välisiin kohtaamisiin, vuorovaikutuksiin, sekä aikuisten luotettavuuteen. Kiertueella kerätystä materiaalista ja nuorten kokemuksista on tehty raportti ”Suojele unelmia, vaali toivoa”, johon on kerätty nuorten suosituksia lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Raportista käy selväksi, että vaikka nuorilla oli paljon hyviä kokemuksia sijaishuollosta, he toivat esiin joihinkin käytäntöihin kohdistuvaa kritiikkiä. Nuorten osoittaman kritiikin taustalla oli tarve ja toive tulla kohdatuksi yksilönä. Arjen keskellä, tai kun tehdään nuoren elämää koskevia päätöksiä, on tärkeää, että nuoret tulevat kuulluksi yksilöllisine tarpeineen ja mielipiteineen. Sijoitetuilla nuorilla on tarve ja halu selviytyä, mutta nuori ei kykene siihen yksin vaan tarvitsee siihen aikuisen vahvaa tukea. Osallistujien selkeä viesti oli, että he kaipasivat sijoituksiltaan pysyvyyttä, niin fyysisen paikan kuin ihmissuhteiden suhteen. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 5,81.)

Tarja Pösö on tehnyt tutkimuksen, joka selvittää nuorten kokemuksia koulukodin merkityksestä elämään. Tutkimuksen pyrkimyksenä on kuulla ja ymmärtää nuorten kokemuksia ja avata näkymiä lasten ja nuorten psykososiaalisten palveluiden kehittämiseksi. Tutkimuksen mukaan koulukodissa asumista leimaa ristiriitaisuus ja piirtyi kuva luottamuksen puutteesta, pettymyksistä, yksinäisyydestä sekä siivuun jäämisen kokemuksista. Nuoren kokemus omista oikeuksistaan aidon osallistumisen suhteen on ollut kulissinomainen. Nuoren käsitys on voinut olla ennemminkin sellainen, että tilanteet ovat olleet informaatioluonteisia, joilla hänelle on ilmoitettu sellaisista asioista mitä muut ovat päättäneet. Nuoren kanta ja toiveet on arvioitu koulukodin ohjaajien, sosiaalityöntekijöiden tai vanhempien näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneista nuorista muutama oli kyseenalaistanut tarpeensa saada apua ulkopuoliselta aikuiselta. Nuoret olivat joutuneet huolehtimaan itsestään ennen sijoitusta ja katsoivat pärjäävänsä itsenäisesti sijoituksen jälkeenkin. Kahdeksantoista vuoden ikä oli selkeä raja, jota koulukodissa asuvat nuoret toisaalta odottivat, koska se tarkoitti varmuutta sijoituksen päättymisestä. Toiset nuoret toivoivat sijoituksen päättymistä mahdollisimman pian, mutta osa koki huolta mitä sen jälkeen tapahtuisi. Täysi-ikä saavuttaminen merkitsi siirtymistä lastensuojelun jälkihuollon palveluiden piiriin, joka tarkoitti nuorelle oikeuksien lisääntymistä. Jälkihuollon asiakkaana olevalle nuorelle järjestetään asunto ja muita etuja. Nuori koki oman asemansa muuttuneen kohteesta oikeuksien käyttäjäksi. Monelle nuorelle jälkihuollon palvelun pariin siirtyminen merkitsi myös lisääntyntä vapautta. (Pösö 2004, 5, 62, 111–112, 121.)

Suomen Kuntaliiton Lastensuojelun Laatu & kustannukset-hankkeen raportoinnit kuvaavat lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointia. Raportista käy ilmi samankaltaisia asiakaspalvelun laadun puutteita ja kehittämisen paikkoja, joita on kuvattu muissakin tutkimuksissa. Merkittävää oli, ettei asiakkaan tarpeista ja odotuksista oltu riittävän selvillä, koska asiakkaiden perustiedot olivat puutteellisia. Näitä puutteita ilmeni myös palvelujen ja tukitoimien käytössä ja arvioinnissa. Asiakas koettiin edelleen sivulliseksi omissa ja läheistensä asioihin liittyen, lapsiasiakkaat eivät tulleet riittävästi näkyville asiakkaana. Palveluja ei ollut riittävästi saatavilla, eikä niitä koettu oikea-aikaiseksi tai tehokkaiksi. (Rousu & Holma 2004, 21.)

Omat havaintoni, joita olen tehnyt työskennellessäni nuorten parissa, ovat samankaltaisia kuin yllä mainittujen aikaisempien tutkimusten tulokset antavat ymmärtää. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella arvioituna sijoitetut nuoret kokevat usein, ettei heitä kuulla tarpeeksi eivätkä he koe olleensa osallisena heitä koskeneessa päätöksenteossa. Heiltä on puuttunut ympäriltään turvalliset aikuiset ennen sijoitusta, eikä luottamusta ole kovin paljon heidän kasvatukseensa osallistuviin aikuisiin. Nuoren hyvinvointia lisää, kun hänellä on ympärillään vaakat kasvuolosuhteet ja turvalliset aikuiset. Kasvatustyöhön osallistuvien aikuisten tulisi olla selvillä myös nuoren menneisyyteen liittyvistä asioista, varsinkin niissä tapauksissa, joissa nuori on kiertänyt useammassa sijoituspaikassa. Nuori tarvitsee lähelleen "oman aikuisen" johon voi luottaa.

Nuoren ja omaohjaajan vuorovaikutusta voidaan vahvistaa erilaisin menetelmin. Käsikirjasta löytyy menetelmiä joita omaohjaaja voi tehdä nuoren kanssa heti tutustumisvaiheessa. On tärkeää, että nuori kokee olonsa turvatuksi ja uskaltaa esittää mielipiteensä rohkeasti. Nuoren asioita käsitteleviin palavereihin osallistuu perhekodilta usein myös nuoren omaohjaaja, jonka tehtävänä on tuoda esiin perhekodin näkemystä nuoren hyvinvointiin liittyvistä seikoista. Palavereissa käsitellään usein sellaisia asioita, jotka vaikuttavat nuoren elämään konkreettisesti, joten on tärkeää, että nuori uskaltaa sanoa oman mielipiteensä itseensä liittyvissä asioissa. Luottamuksellinen suhde omaohjaajaan voi olla avuksi ja rohkaista nuorta oman mielipiteen ilmaisemiseen.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

6.1 Tulosten tulkinta

Tutkimus ei ole valmis vielä, vaikka tulokset on analysoitu. Analyysistä saadut tulokset pitää selittää ja tulkita. Tulkinnalla tarkoitetaan sitä, että tutkija pohtii analyysin tuloksia ja tekee niistä omat johtopäätöksensä. Empiirisessä tutkimuksessa nousee usein esiin tutkimuksen validius, eli sitä mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. (Hirsijärvi ym. 2007, 224–225.) Olen avannut sanallisesti materiaalista kerättyjä tärkeitä seikkoja, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuskysymysten kannalta. Konkreettisesti tulkinta näkyy opinnäytetyön tuotoksen, eli käsikirjan sisällössä. Aineistosta saatu materiaali on kehitetty käsikirjaan joko informatiiviseen muotoon tai osaksi vuosikellon toiminnallisia harjoitteita.

6.2 Työntekijöiden näkemykset

Työntekijöiltä kerättyä näkemystä on hyödynnetty eritoten käsikirjan vuosikellon suunnittelussa. Mitä pitäisi tehdä ja missä vaiheessa? Tällä hetkellä perhekoissa on käytössä nuorten kotityöjärjestelmä, jonka myötä nuoret kartuttavat kodinhoidollisia taitoja. Kerran viikossa on siivouspäivä ja silloin nuoret osallistuvat yhteisten tilojen siivoukseen, sekä siivoavat oman huoneensa. Siivoukseen kuuluu mattojen ulkoilutus, liinavaatteiden vaihto, imurointi, lattian pesu, sekä pölyjen pyyhkiminen. Askareet jakaantuvat siten, että jokainen huolehtii oman huoneensa itsenäisesti ja osallistuu yhteisten tilojen siivoukseen yhden askareen suorittamisella. Yhteisten tilojen siivoamiseseen kuuluu myös wc:n pesu. Käytännössä askareet jaetaan siten, että ne kirjoitetaan lapulle ja nuori arpoo oman suoritettavan askareen. Tämän lisäksi jokaiselle nuorelle on oma kotityöpäivä, jolloin nuori kattaa pöydän, vie roskat, tyhjentää tiskikoneen ja laittaa iltapalan. Nuoret hoitavat omien vaatteidensa pyykkihuollon, aikuinen opastaa tarvittaessa.

Tällä hetkellä käytössä oleva kotityöjärjestelmä toimii hyvänä pohjana arjen perustaitojen harjaannuttamiseksi nuorille. Kun nuori muuttaa omaan kotiin, hän tarvitsee lisäksi muitakin taitoja, kuin edellä mainitut arjen kotityöt. Työntekijöiden palautteen mukaan toiminnan kehittämisen tarvetta löytyi. Yhdeksi merkittäväksi

kehittämisen kohteeksi nousivat ruoanlaittotaidot, sekä ruoka- ja päivittäisostosten budjetointi. Muutoinkin nuorten käsitys raha-asioiden ja talouden suunnittelusta koettiin varsin puutteelliseksi. Lisäksi toivottiin, että nuorten kanssa käytäisiin enemmän vuoropuhelua heidän tulevaisuudestaan, minkälaisia suunnitelmia ja toiveita heillä on sen suhteen.

Nuoren omat käsitykset siitä miten he itse arvelevat selviytyvänsä nähtiin tärkeänä kartoittaa sijoituksen aikana. Sijoituksen aikana tapahtuva vuoropuhelu mahdollistaa vielä aikuisen näkökulman tarjoamista tarvittaessa sellaisiin asioihin, jotka nuoren käsityksessä on selkeästi epärealistisia. Tarvittaessa voidaan vielä tarjota tiivistetystä tukea sijoituksen aikana, mikäli havaitaan selkeitä puutteita itsenäistymisen taidoissa. Merkityksellisenä nähtiin katseen suuntaaminen myös nuoren muuttamisen jälkeiseen ajankohtaan sekä nuoren lähitukiverkoston kartoittaminen. On tärkeää, että nuorella olisi edes yksi turvallinen aikuinen, jonka puoleen hänellä on luontevaa kääntyä. Mikäli ilmenee, ettei nuorella ole ketään aikuista lähellä, voidaan tämä tieto saattaa nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Nuoren jälkihuollon työntekijä voi ottaa huomioon tämän nuoren kanssa työskennellessä ja tarjota tiiviimpää tukea.

6.3 Nuorten kokemukset

Haastatteluun osallistuneiden nuorten itsenäistymisen aikaan perhekodeissa ei ollut vielä käytössä omaohjaaja systeemiä, eikä jälkihuoltopalvelua, vaan ne ovat alkaneet vasta molempien haastateltavien itsenäistymisen jälkeen. Haastatteluiden perusteella toinen nuori koki saaneensa apua ainakin asunnonhakuun, muuttamiseen ja laskujen maksuun liittyvissä asioissa. Talouden suunnittelua ja budjetointiä oli käyty hieman läpi sanallisesti, mutta käytännössä nuori koki itse opetteleensa järkevän rahan käytön vasta muutettuaan omaan kotiin. Perhekodin tuki oli ollut nuoren mukaan vahvaa siinä vaiheessa kun hän asui perhekodeissa, mutta se oli loppunut pian muuttamisen jälkeen. Nuori kertoi tienneensä, että perhekodin puoleen voi kääntyä apua tarvitessaan, mutta hän oli ajatellut, että se tulkittaisiin niin, ettei hän pärjää. Nuoren lähitukiverkosto oli olematonta, käytännössä oli vain yksi ystävä, jolta koki saaneensa tukea. Nuori ei palannut kotikuntaansa, vaan jäi opiskelemaan kauas kotikunnasta. Pitkän välimatkan vuoksi

nuoren saama jälkihuolto oli käytännössä lähinnä taloudellista tukea. Nuoren mukaan hän kävi tapaamassa sosiaalityöntekijäänsä, joka oli kysellyt kuulumisia ja tehnyt toimeentulotukipäätöksen. Nuoren mukaan hänelle ei nimetty varsinaista jälkihuoltohenkilöä, eikä jälkihuollon työntekijä ei koskaan käynyt hänen luonaan.

Toisen nuoren itsenäistymispolku oli erilainen. Hän sai opiskelupaikan ja muutti asuntolaan asumaan. Koulunkäynti keskeytyi parin vuoden päästä ja hän muutti hetkeksi takaisin lapsuudenkotiin, ennen kuin sai oman asunnon. Hän sai apua ja neuvoja asunnonhakuun sekä muihin tukiin ja hakemusten täyttämiseen liittyvissä asioissa sosiaalitoimistosta ja Kelalta, kun hän otti itse aktiivisesti selkoa soittamalla. Nuorelle ei ollut nimetty jälkihuollon työntekijää erikseen, vaan sosiaalityöntekijää tapaamalla sai taloudellista tukea. Nuorella oli perheeseen ja sukulaisiin tiivis suhde, joten hän sai apua ja tukea sitä kautta. Rahankäytön suunnittelusta tai laskujen maksamisen ohjauksesta nuorella ei ollut muistikuvia perhekotiajoilta, mahdollisesti sitä ei ollut saanut.

Molempien haastateltavien mukaan he olivat saaneet perhekodilla asuessaan hyvää harjoitusta kodinhoitoon ja puhtaanapitoon liittyvissä asioissa. Kumpikin koki hyötyneensä kotityöjärjestelmästä, jonka ansiosta oman kodin perussivouksen tekeminen oli sujuvaa jatkuen rutiinomaisesti itsenäistymisen jälkeenkin. Pyykinpesun koettiin sujuvan myös perhekodista saadun opastuksen ansiosta. Ruoanvalmistustaitojen harjoittelu oli molempien mielestä selkeästi riittämätöntä ja sitä olisi saanut olla enemmän. Molempien mielestä itsenäiseen elämiseen liittyy paljon uusia asioita, joiden haltuun ottaminen vaatii riittävästi aikaa. Nuorten mukaan itsenäistymiseen liittyvien asioiden käsitteleminen tulisi aloittaa vähintään vuotta aikaisemmin.

Pyysin haastateltaviani miettimään hetken ja kertomaan minkälaisia ohjeita tai terveisiä he haluaisivat lähettää itsenäistyvien nuorten parissa työskenteleville ohjaajille sekä perhekodin nuorelle elämänohjeeksi?

Perhekodin ohjaajille:

"No siis...just sillain, että olla niiden tukena ja sillai, ko oma lähtö oli niin nopea ettei sitä ehtinyt edes tajuta loppupeleissä, ennen kuin lähöt valkeni,(naurua) että

ehkä olis voinut olla enempi juttua siitä että lähtö tulee, olis ehkä enemmän ja paremmin valmisteltu siihen tulevaan lähtöön”. –Nuori 26v-

”Mun mielestä olis hyvä ko jatkasitte samanlain, ko sillenko mä olin vielä. Se oli mun mielestä sillai niinkö...mulla oli niinkö mukava olla, vaikkahan mä ensin olin niinkö sisäisesti helvetin vihainen teille kaikille. Mut sitten ko vihdoin viimein pääsi vähän niinkö hölläämään otetta ittestään ja silleen et älä oo nuin kriittinen itelle ja kaikille, niin asiat alko sujumaan. Kyllä mun mielestä oli tosi mukava olla perhekodilla ja mun mielestä saatte jatkaa samalla linjalla”. –Nuori 23v-

Perhekodin nuorille:

”Ainakin, että piittää mielen avoimena, ja jos tulee joku ongelma niin ei saisi pelätä kysyä neuvoa.. jos tulee vaikka laskuja eikä pysty maksamaan, niin hakee toimeentulotukea, tai soittaa ite ja sopii miten pystyy maksamaan, eikä ainakaan jätä roikkumaan. Ja sitten, on kuitenkin ihan mukavaa olla yksin, vaikka sitä alussa niinkö pelekäs aivan kauhiasti, mutta on se mukava touhuta omassa kodissa”. –Nuori 26v-

”No siis.. tässä silloin ko kävin perhekodilla pyörähtämässä kahvilla, niin ko mä kattoin, että siis okei, täällä on kuri vähän höllännyt ja nehän oli ihan lellittyjä, ei mulla tosiaan nuin heleppoa ollut...siis silleen, et teillä ei siellä enää mitään aresteja ole, jos meidän aikaan jotain väärää teit, niin et kahteen viikkoon liikkunut mihinkään! (naurua) Mut siis jos oot kunnolla ja sää opettelet sen normaali elämän ja niinkö otat vastuuta omista asioista, otat vastuun omista teoista.. ja jos teitä opastetaan ja neuvotaan...niin ottakaa ne tänne päköppään ne asiat ja ettei kannata alakaa niinkö pelleileen”. –Nuori 23v-

Haastatteluiden aikana ilmeni myös muita merkittäviä seikkoja jotka näkyvät käsikirjan harjoitteissa. Toinen haastateltavista kertoi eläneensä yli varojensa ja joutuneensa maksuvaikeuksiin luotto- ja osamaksusopimusten takia. Hän näki tärkeänä, että edellä mainittuja asioita käytäisiin myös läpi nuorten kanssa ja selvitettäisiin riskejä mitä niihin liittyy. Keskusteluihin nousi myös pikavippien helppous ja luottotietojen menetys, sekä niiden pitkäaikaiset vaikutukset ihmisen elämään. Perhekodin arjen säännölliset päivärytmit nousivat esille positiivisena

asiana. Kumpikin haastateltavista näki hyödyllisenä ja elämänhallintaa tukevana asiana perhekodin tapana olleiden ruoka-aikojen noudattamisen, sekä säännöllisen unirytmien merkityksen. Päivien rutiinit ja säännöllisyys olivat ainakin jossain määrin jatkuneet vielä itsenäistymisen jälkeenkin toimien hyvänä arjen perustana.

7 "AIKA MENNÄ KOTIIN" KÄSIKIRJA

7.1 Käsikirjan rakenne ja sisältö

"AIKA MENNÄ KOTIIN" Käsikirjan työnimi tulee rap-artisti Stepan samannimisen kappaleen nimestä. Musiikki auttaa tukemaan nuorta minuuden etsimisessä ja vahvistamisessa. Nuoret prosessoivat tuntemuksiaan ja kokemuksiaan musiikin avulla. (Laiho 2002, 29.) Lähes kymmenen vuoden kokemus ohjaajana perheko-
dissa nuorten parissa on osoittanut, että musiikilla on erittäin suuri merkitys nuoren elämässä. Käytännössä tämä on tullut selkeästi ilmi, kun nuoret ovat kuunnelleet huoneissaan musiikkia lujalla volyymilla. Vuosien varrella myös rap-artisti Stepan tuotantoa on kuunneltu nuorten toimesta, joten siitä syntyi ajatus käsikirjan nimeksi. Sen lisäksi nimi on hyvin osuva kuvaamaan käsikirjan päätavoitetta.

"AIKA MENNÄ KOTIIN"- käsikirja on kansio, jonka selaamista helpottavat sisällysluettelo sekä numeroidut välilehdet. Käsikirjan alkuun on kuvattu lukijalle käsikirjan tarkoitus ja tavoite. Omaohjaajan tehtävät ja merkitys on avattu seuraavalle sivulle. Nuorelle suunnattu "vink vink"-osio sisältää ajantasaista tietoa Kelan perusturvapalveluista ja nuorelle kuuluvista etuuksista, jälkihuoltopalveluista sekä itsenäistymisvaroista. Lisäksi käsikirjaan on kerätty asumiseen sekä oman talouden suunnitteluun liittyvää tietoa. Informaation sisältö on rakentunut vastaamaan niihin kysymyksiin, mitä nuori usein esittää ennen itsenäistymistään. Näitä kysymyksiä ovat olleet usein: Milloin opintotukea haetaan? Pitääkö ottaa opintolainaa? Mistä saan rahaa elämiseen? Mitä jälkihuolto tarkoittaa? Mitä hyötyä siitä on? Mitä se käytännössä tarkoittaa? Käyvätkö ne vaan käyttämässä? Mitä tarkoittavat itsenäistymisrahat? Miten ne kertyvät ja mihin ne on tarkoitettu? Käsikirjan kohderyhmänä ovat nuoret, joten kirjoitusasu on pyritty pitämään yksinkertaisena ja selkokieლისenä. Käsikirjaa säilytetään nuoren ulottuvilla perhekodin kirjahyllyssä ja nuorella on mahdollisuus tutustua sen sisältöön halutessaan milloin tahansa.

Käsikirja sisältää myös itsenäistymistaitoja tukevia toiminnallisia harjoitteita. Harjoitteet on suunniteltu siten, että ne vähitellen lisäävät nuoren omaa vastuullisuutta ja aktiivisuutta omien asioidensa hoidossa, sekä auttavat perhekodin ohjaajia säilyttämään johdonmukaisuuden kasvatustyössä. Harjoitteiden tarkoitus

on toimia työkaluna ohjaajan ja nuoren välillä, mutta toisaalta myös vahvistaa nuorta löytämään omia voimavaroja itsenäistymisen matkalla.

Käsikirjassa toteutettavien itsenäistymisharjoitteiden suorittamisen yksi tarkoitus on saada nuori kokemuksen kautta arvioimaan omia taitojansa. Mikäli taidoissa ilmenee puutteita, nuorella on mahdollisuus pohtia yhdessä omaohjaajansa kanssa, mitä olisi voinut tehdä toisin. Nuorelle on tärkeää ymmärtää itsenäistymisharjoitteiden tarkoitus ja se, että niiden tarkoitus on toimia hänen parhaakseen. Käsikirja tekee läpinäkyväksi nuorelle toteutettavaa itsenäistymissuunnitelmaa, joka lisää nuoren luottamusta hänen kanssaan työskenteleviä aikuisia kohtaan. Nuori on hyvissä ajoin tietoinen mitä tehdään, milloin tehdään ja miksi tehdään. Nuoren motivointi ja sitoutuminen omaan itsenäistymisprosessiinsa on tärkeä tekijä onnistumisen kannalta.

7.2 Käsikirjan vuosikello

Harjoitteet toteutetaan ”vuosikello”-tyyppisesti. Vuosikellojärjestelmä on vuoden kuluessa tapahtuvien toimintojen aikataulumalli. Vuosikello on käsikirjan työväline, jonka avulla voidaan suunnitella mitä toimintoja nuorten kanssa tehdään ja missä vaiheessa. Vuosikellon ensisijainen tarkoitus on aikatauluttaa suunniteltuja toimintoja tapahtumaan oikea-aikaisesti ja johdonmukaisesti. Käsikirjan vuosikellon sisältöihin ja aikataulun suunnitteluun on hyödynnetty työyhteisöltä, sekä haastateltavilta nuorilta kerättyä tietoa. Pääsääntöisesti ”AIKA MENNÄ KOTIIN”-käsikirjan vuosikellon harjoitteet pyritään aloittamaan nuoren täyttäessä 17 vuotta tai vähintään vuosi ennen itsenäistymisen ajankohtaa. Omaohjaaja suunnittelee etukäteen ajankohdan varaten riittävästi aikaa harjoitteiden toteutukseen vuosikellon mukaan 12kk, 9kk, 6kk, 3kk ja lopuksi vielä viikkoja ennen omaan kotiin muuttamista. Työmenetelmät on kerätty vuosikelloon seuraavasti:

12kk

- Sukupuun piirtäminen omaohjaajan kanssa.
- Elämänjanatyöskentelyä ja menneisyyden tapahtumien sanoittamista, sekä niiden läpi käymistä yhdessä omaohjaajan kanssa.

- Nuorelle hankitaan ”kodin kansio” johon nimetään tärkeille, säilytettävälle papereille omat osionsa. Näitä voi olla esimerkiksi: Opiskelu & työ / asuminen / toimeentulo / terveys / vero / Perhekoti. Käydään yhdessä omaohjaajan kanssa läpi mitä tulee säilyttää ja mitä varten. Nuori voi säilyttää omaohjaajan kanssa tekemiään harjoitteita kodin kansiossa.
- Selvitellään keskustelunomaisesti mitä nuoren elämään kuuluu juuri sillä hetkellä
- Keskustelua nuoren kanssa itsensä huolehtimisen taidoista, kuten hygienia, ravintotottumukset, nukkuminen, liikunta, sekä opiskelujen sujuminen pohtien yhdessä ovatko edellä mainitut asiat tasapainossa ja tarjotaan tarvittaessa aikuisen näkökulmaa. Mikäli nuori seurustelee, voidaan puheeksi ottaa myös ehkäisyasiat ja tarvittaessa auttaa ehkäisyhankkimisessa. Tarjotaan nuorelle mahdollisuus puhua muistakin mielestä askaruttavista aiheista.

9kk

- Lapsuuden muisteleminen omaohjaajan kanssa ja kivan lapsuusmuiston jakaminen. Valokuvia voi käyttää apuna, jos on.
- Nuori alkaa osallistumaan ruoanlaittoon yhdessä aikuisen kanssa 2 kertaa kuukaudessa kotityöpäivänään.
- Kotityötaitojen preppausta, kiinnitetään huomiota nuoren taitoihin, miten ne sujuvat ja tarvittaessa aikuisen kanssa käydään niitä läpi. Mikäli ilmenee puutteita, kehitettäviä taitoja harjoitellaan.

6kk

- Kartoitetaan vahvuudet ja mahdolliset haasteet ja tuen tarpeet. Sisältää nuoren oman arvioinnin ”miten menee noin niinku omasta mielestä?”-tehtävän, jolla kartoitetaan käsitystä raha-asioiden hoidosta. Tehtävässä nuori vastaa oman käsityksensä mukaan kysymyksiin, jotka liittyvät asunnonhakuun, asumiseen, erilaisten tukien hakemiseen, talouden ylläpitämiseen. Nuori arvioi, miten tulot ja menot jakaantuvat sen jälkeen,

kun on muuttanut omaan asuntoon. Nuori vastailee kysymyksiin itsenäisesti ja saa viikon aikaa tehtävän tekemiseen

- Lopulta omaohjaaja käy nuoren kanssa läpi tehtävää ja oikoo tarvittaessa vääriä käsityksiä. Tehtävän ajatus on saada nuori hahmottamaan vähän laajemmin, mitä itsenäistymiseen liittyy, muutakin kuin oma tupa ja oma lupa.
- Tutustutaan internetin välityksellä erilaisten virastoiden palveluihin, kuten Kela ja asuntotoimisto sekä käydään läpi, miten erilaisia tukia voidaan hakea. Tulostetaan eri hakemuksia ja harjoitellaan niiden täyttämistä
- Käydään omaohjaajan kanssa yhdessä läpi pankkiasioita, kuten onko nuorella pankkitili, verkkopankkitunnukset, jos ei ole, niin miten haetaan. Hankitaan nuorelle verkkopankkitunnukset, jos mahdollista. Harjoitellaan laskujen maksamista ja pohditaan säästämisen hyötyjä. Toisaalta käydään läpi myös haitallisia asioita, kuten pikavippejä ja niiden riskejä.
- nuori kirjaa kuukauden ajan omat tulot ja menot, jotka käydään yhdessä läpi omaohjaajan kanssa. Pohditaan yhdessä, miten harjoitus sujui.
- Tulevaisuuden suunnittelua paperille yhdessä nuoren kanssa. Mitä nuori suunnittelee seuraavan 5 vuoden aikana tapahtuvan? Tarjotaan nuorelle aikuisen näkökulmaa asiasta, ovatko tavoitteet realistisia? Miten tavoitteisiin voisi pyrkiä?

3kk

- Arvokompassi tehtävän tekeminen ja työstäminen yhdessä omaohjaajan kanssa.
- Nuori tekee asuntohakemuksen yhdessä omaohjaajan kanssa
- Kartoitetaan minkä verran nuorella on itsenäistymisvaroja käytettävissä ja keskustellaan siitä, mihin itsenäistymisvaroja voidaan käyttää.
- Nuori kirjaa paperille mitä hankintoja tulevaan kotiin tulisi hankkia ja mitä on jo valmiina. Mietitään, mitä voisi hyödyntää esim. käytettynä?

- 7 päivää/50e-tehtävän toteuttaminen. Nuori suunnittelee 7 päivälle ruokalistan ja käy kaupassa sen mukaan. Eineksiä ja valmisruokia ei saa käyttää. Nuori käyttää 7 päivän aikana vain niitä tuotteita, joita on ostanut. (mausteita voi lainata talolta) Nuori valmistaa ruokansa itse alusta loppuun ja huolehtii itse myös jälkisiivouksesta. Jääkaapista varataan oma hyllytila tuotteille, jotka ovat vain hänen käyttöön varattu.
- Omaohjaaja avaa nuorelle jälkihuoltoon liittyviä asioita, ja keskustellaan siihen liittyvistä asioista.

1kk

- Jos asunto on löytynyt, aletaan kartoittamaan tarkemmin, mitä nuori ensisijaisesti asuntoon tarvitsee. Asuntoa voidaan käydä yhdessä omaohjaajan kanssa katsomassa ja suunnitella, minkälaisia verhoja tai huonekaluja tilaan sopii, onko taloyhtiössä pyykkitupaa, vai tarvitseeko nuori oman koneen ja jos, niin minkälaisen.
- vuokrasopimuksen läpikäynti, allekirjoittaminen, sekä muuttoilmoituksen tekeminen. Käydään yhdessä läpi myös vuokralaisen velvollisuuksia ja oikeuksia.
- Nuori selvittelee asumiseen liittyviä asioita, kuten sähkösopimuksen hankkiminen, vesimittarin lukeminen, kotivakuutus, nettiyhteyksien hankkiminen. Nuori selvittelee ensin itsekseen edellä mainittuja asioita ja sitä, mistä ne voi hankkia ja käy niitä sen jälkeen vielä läpi omaohjaajan kanssa. Tarvittaessa omaohjaaja auttaa hankkimiseen liittyvissä asioissa.
- Käydään keskustelua nuoren kanssa siitä, minkälaisena nuori arvelee sosiaalisten suhteiden sujuvan yksin asuessaan ja kaipaako hän niihin tukea tai ohjausta. Pohditaan yhdessä keinoja, miten nuori voi toimia tai mihin ottaa yhteyttä, jos eteen tulee yllättävä tai haastava tilanne.
- Nuori piirtää tukiverkostokartan niistä ihmisistä, jotka ovat hänelle turvallisista ja luotettavista lähi-ihmisistä. Mikäli näyttää siltä, että enemmistö on ka-

vereita, niin omaohjaaja voi auttaa kartoittamaan siihen myös lähi-aikuisia, tarvittaessa viedä tietoa jälkihuolto työntekijälle. On tärkeää, että nuorella on edes yksi luotettava aikuinen, kenen apuun voi turvautua ja jonka puoleen on luontevaa kääntyä tarvittaessa.

7.3 Käsikirjan jatkokehitettävyys

Parhaan lopputuloksen aikaan saamiseksi käsikirjaa varten on tehty kosolti tutkimustyötä. Käsikirjan toimivuus varmistuu kuitenkin vasta käytännön ja kokeilemisen kautta, joten on mahdollista, että muutettavaa tai parannettavaa löytyy. Käsikirja tallennetaan Kallinpesän tietokoneelle, joten sitä voi päivittää ajantasaiseksi tarvittaessa, sekä tulostaa nuorelle käsikirjan informatiivista tietoa. Käsikirjaan on mahdollista jälkikäteen lisätä materiaalia, mikäli työyhteisön palaverissa tulee esille hyviä ja kokeilemisen arvoisia ideoita. Toisaalta taas, jos nähdään, ettei joku menetelmä toimi käytännössä, sitä voidaan muokata tai poistaa tarvittaessa.

Itsessään jo tutkimusprosessin aikana syntyi toteutuskelpoisia ideoita, joita käsikirjan olisi hyvä sisältää. Itsenäistymisen nivelvaiheessa nuoret potevat usein suurta epävarmuutta, koska edessä hämmöttävään tulevaisuuteen liittyy paljon uusia asioita, jotka pitäisi hallita. Perhekodissa nuori ei ole koskaan yksin, vaan aikuinen on aina läsnä, sekä myös muut talon nuoret. Nuorta voi alkuun ahdistaa yksin oleminen ja ensimmäiset yksinäiset yöt voivat jopa pelottaa. Toisaalta nuori voi käydä ylikierroksilla ihan silkasta jännityksestä, joka vaikuttaa mielialaan ja nukkuminen voi olla heikkoa. Edellä mainitut asiat voivat aiheuttaa ahdistusta ja vaikuttaa heikentävästi nuoren toimintakykyyn sekä opiskeluihin. Perhekoti tekee tiivistä yhteistyötä nuorisopsykiatrian poliklinikan kanssa ja on saanut sieltä hyviä itsehoito-ohjeita nuorten ahdistuksen lieventämiseksi. Mielikuva ja hengitysharjoitukset ovat sellaisia, että nuori voi niitä tehdä itsekseen silloin kun kokee tarvitsevänsä rauhoittumista. Käsikirjaan on lisätty muutamia omahoitoon liittyviä ohjeita, joita voi tarvittaessa hyödyntää.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni viimeistelyvaiheessa kirjoittaessani tätä pohdintaa en voi olla kertaalleen miettimättä tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin toteutumista. Pohdin vastaako työni tutkimuskysymyksiin, joita on esitetty tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Tukevatko tutkimusprosessissa käytetyt aineistot opinnäytetyötäni ja miten niistä tehdyt johtopäätökset näkyvät tuotoksessa, eli ”AIKA MENNÄ KOTIIN”-käsikirjassa.

Olen pyrkinyt puolueettomuuteen tuloksia analysoidessani ja siinä, millaisen muodon ne ovat saaneet käsikirjassa. Olen kuitenkin ollut tämän tutkimuksen aikana sekä tutkijana, että myös yhtenä työyhteisön jäsenenä / aineistontuottajana jossain määrin. Mielessäni on ollut käsikirjasta jonkinlainen ennakoajatus ja siitä mitä sen olisi hyvä sisältää. Todennäköisesti jos joku toinen saisi tehtäväkseen tulkita tähän tutkimukseen käytetyn aineiston, voisi lopputulos olla hieman toisenlainen, koska siitä puuttuisi se ”hiljainen tieto” joka minulle on kertynyt aiheesta. Silti uskon vahvasti, että aineistosta voisi myös ulkopuolinen poimia samat peruselementit etsiessään vastauksia työlle asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja lopputulos keskeisiin vastauksiin olisi samansuuntainen. Arviolta eroavaisuudet olisivat pieniä, eivätkä merkitykset tutkimuskysymysten kannalta olennaisia.

”AIKA MENNÄ KOTIIN”-käsikirjassa toteutuvat sille asetetut tavoitteet, ainakin teoreettisesti tarkastellen. Käytännön toimivuuden voi arvioida vasta jälkikäteen, käyttöönoton jälkeen. Kaiken kaikkiaan uskon käsikirjan käyttämisen Kallinpesään sijoitettujen nuorten itsenäistymissuunnitelmana selkeyttävän toimintatapoja. Perhekodissa tapahtuva kasvatustyö on systemaattisempaa ja johdonmukaisempaa käsikirjan ansiosta. Käsikirjan vuosikellon harjoitteet mahdollistavat oikea-aikaisen ja yksilöllisen tuen tarjoamisen sijoitetulle nuorelle.

Tutkimusprosessini alkuvaiheessa kuvittelin työni teoreettisen painotuksen olevan toisenlainen. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvään tietoon perehtyessäni alun perin sivulauseessa mainittu – omaohjaaja- kasvoikin yllättäen yhdeksi ylitse muiden. Aikaisemmat tutkimukset sijoitettujen nuorten kokemuksista puhuivat karsua kieltään, samoten muu käyttämäni lähdekirjallisuus, joka käsitteli lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemista. Lähes kaikissa korostui luotettavan aikuisen

merkitys nuoren elämässä. Nuorilla on tarve tulla nähdyksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on. Tieto ei ole uusi, eikä edes yllättävä, mutta silti havainnon tajuaminen herätteli minua pohtimaan myös omaa työtettani. Millainen aikuinen minä olen nuorelle? Mietin niitä nuoria, kenelle olen ollut omaohjaajana ja sitä minkälainen suhde on ollut. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet, että nuoret olivat luottaneet minuun? Mitkä asiat olivat vaikuttaneet heikentävästi? Ymmärsin, että suhteet olivat kehittyneet itsekseen omalla painollaan, lähes sattumanvaraisesti. Useat eri tekijät olivat vaikuttaneet suhteeseen, kehittyikö siihen luottamusta vai jäikö ehkä muodolliseksi. Aloin miettimään, miten tuota sattumanvaraisuutta voisi stabiloida. Tämän vuoksi käsikirjan menetelmistä löytyy useampi omaohjaajan ja nuoren väliseen syvällisempään vuoropuheluun ohjaavaa tehtävää.

LÄHTEET

Aapola, S & Ketokivi, K. 2013. (toim.) Polkuja ja poikkeamia: aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Aika mennä kotiin 2014. Rap-artisti Stepa. Albumi: Ultramagneettinen, raita 11. Levy-yhtiö: Monsp Records.

Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Vammala.

Eronen, T. 2013. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Viisi vuotta huostaanotosta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 4. Helsinki.

Heikkinen, H. 2015. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4.painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 205,209. vuokralaisen oikeuksien ja velvollisuuksien selvittäminen.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2004. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpaikan kirja.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, A., Lähteinen M. & Marjamäki P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. 2.painos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Laiho, J. Nuorten kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kiireellisen sijoituksen aikana. Tampereen yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3.I. Helsinki. International Methelp.

Mäki-Opas, A. 1999. Murtuneet siivet. Auttamisen ja muuttumisen mahdollisuudet. Helsinki: Kirjayhtymä.

Oranen, M. 2008. Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä "Mitä mieltä? Mitä mieltä!". Ensi- ja turvakotien liiton raportti 2008:7.

Perttula, J. & Latomaa, T. 2008. Kokemuksen tutkimus. 3.painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Pietikäinen, A. 2014. Kohti arvoistasi. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.

Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Helsinki. Suomen kuntaliitto.

Saaristo, A-M. 2011. Emotionaalinen ammattitaito osana sosiaalisen vahvistamisen taitoisuutta. Teoksessa P. Lundbom & J. Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 74,82.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, J. 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim, 241.

Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-lapsikylä ry.

Yli-Luoma, P. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Sipoo: IMDL Oy Ltd.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Lapsiasiavaltuutetun julkaisuja 6. Jyväskylä.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelusopimus
- Liite 2. Haastattelukysymykset nuorille
- Liite 3. Kysely työyhteisön jäsenille
- Liite 4. Arvokompassi Pohjolan Sanomista

LIITE 1

Nuoren suostumus

Minulle on selvitetty tutkimuksen tarkoitus ja toteuttamistapa. Suostun haastatteltavaksi ja tiedän, että minun ei suostumuksestani huolimatta tarvitse vastata muihin, kuin haluamiini kysymyksiin. Voin halutessani keskeyttää haastattelutilanteen niin halutessani.

Nuoren nimi _____

allekirjoitus ja pvm

LIITE 2

Haastattelukysymyksen runko nuorille

- 1) Muuttaessasi perhekodilta omaan asuntoon, saitko perhekodilta apua?
 - Asunnonhaku
 - Opintotuki
 - Toimeentulotuki
 - Pankkiasiat ja laskujen maksaminen
 - Talouden suunnitseminen ja budjetointiOlisitko kaivannut enemmän tukea ja opastusta näihin?
- 2) Minkälaista jälkihuollon palvelun muotoa sinulle tarjottiin / sait?
- 3) Minkälaista apua / tukea olisit kaivannut perhekodilta?
- 4) Koitko saavasi riittävästi opastusta / harjoitusta perhekodissa asumisen aikana seuraaviin arjen askareisiin, kuten;
 - Ruoanvalmistus
 - Siivous ja kodinhoito
 - PyykkihuoltoOlisiko tukea pitänyt olla enemmän tai toisenlaista?
- 5) Oliko itsenäistymisesi aikataulu mielestäsi oikea ja tapahtuiko siirtymävaihe hallitusti vai kenties liian pian?
- 6) Missä vaiheessa mielestäsi itsenäistymisharjoitteet olisi hyvä aloittaa, jotta edellä mainitut asiat ehtii sisäistää?
- 7) Mitä terveisiä haluat sanoa lopuksi?
 - Perhekodin ohjaajille?
 - Itsenäistymässä olevalle nuorelle?

LIITE 3

Kysely työyhteisön jäsenille

”Ohessa on kuvattu vuosikellon ajankohtia, 12kk, 9kk, 6kk, 3kk, 1kk jotka kuvastavat aikaa, ennen kuin nuori muuttaa perhekodista omaan asuntoon. Ajatuksena on, että nuoren kanssa aloitettava itsenäistymisprosessi aloitettaisiin tarpeeksi ajoissa ja sillä tavalla, että ne aktivoivat nuorta vähitellen huolehtimaan omaan hyvinvointiinsa liittyvistä asioista.

Mieti tovi jokaisen ajankohdan kohdalla, minkälaista tukea nuori voisi kaivata juuri kyseiseen ajankohtaan? Minkälaisista harjoitteista arvelisit olevan hyötyä, jotta ne tukisivat nuorta oikea-aikaisesti ja ilman, että nuori joutuu informaatioähkyyn.

Tuleeko mieleen muuta huomioitavaa, jonka arvelet olevan hyödyksi nuoren itsenäistymisprosessissa?”

LIITE 4

Pietikäisen suunnittelema arvokompassi

Arvot ja valinnat

Millainen haluaisit olla? Miten haluaisit toimia? Löydä omat arvosi miettimällä eri elämäntilanteita arvokompassin esimerkkien mukaan. Työterveyspsykologi Aro Pietikäisen mukaan arvot ovat kuin kompassin osoittama ilmansuunta, joka ohjaa päivittäisiä valintoja.

MILLAINEN SUHDE MINULLA ON?
Arvo: Yhteys luontoon
Tavoitte: Käyn parkourin- ja kirkon
Teko: Lähden illalla puistoon kävelyille

MILLAINEN ISÄ HALUAN OLLA?
Arvo: Läsnäolo
Tavoitte: Vietän enemmän aikaa lasten kanssa
Teko: Vedän lenkkarit jalkaan ja lähden pojan kanssa pelaamaan futista

MITEN TOIMIN TYÖYHTEISÖSSÄ?
Arvo: Tasapuolisuus
Tavoitte: Vaihdan ajatuksia kaikkien tiimiläisten kanssa säännöllisesti
Teko: Sanon aamulla jokaiselle työkaverille huomenta

MITEN PIDÄN HUOLTA KEHOistani?
Arvo: Terveys
Tavoitte: Syön terveellisesti
Teko: Otan kahvitunnilla pullan sijaan omanan

Ää teet ään len een?

...än punainen lanka voi löytää uudelleen oman elämänsä arvot.

...linnoissa todentuvia asioita. Ehkä pöimnit maitohyllystä korisi koti- maista luomumaitoa. Miksi? Vastauksena voi olla halu suojella luontoa, isänmaallisuus tai suomalaisuus. Arvot ovat päämääriä, joita ihminen valinnoillaan haluaa toteuttaa. professori Klaus Helkama sanoo. Arvojen mukaisesti elämää voi kuvata myös liikkuvan avulla: miten ja mihin suuntaan liikut. Oman elämän arvot alkavat löytyä, kun hakke vastusta kysymyksiin miten tai millainen. Millainen puoliso tai vanhempi haluan olla? Miten haluaisin viettää vapaa-aikani? Millaiseen työhön haluan panostaa? Haluan esimerkiksi olla rehellinen tai avoin, haluan vastata yhteyttä luontoon tai läheisiin ihmisiin, Pietikäinen kuvaa. Arvokartituksessa ei kysytä, mitä muut odottavat minulta, eikä sitä, mitä minä odotan muilta. Kysymys kuuluu, mitä kaikkein eniten itse haluaisin olla. Kysy itseltäsi, arvostatko jotakin asiaa vain siksi, että saat siitä hyväksyntää. Vai arvostatko asiaa omasta itsensä ilman, että tarvitset siihen toisten hyväksyntää?

Erot

Elina P...
Mitä en...
tä, kun...
hoitaa...
män p...
Pro...
Helka...
si om...
taan S...
niin pa...
-Per...
voista...
Norma...
chojo...
Kesk...
haa, yll...
tystikin...
-Tut...
tää silt...
arvojen...
lisa...
mia. E...
sitten...
tenkin...
ONKO...
riä arv...
Lähe...

Pohjolan Sanomat 9.5.2016